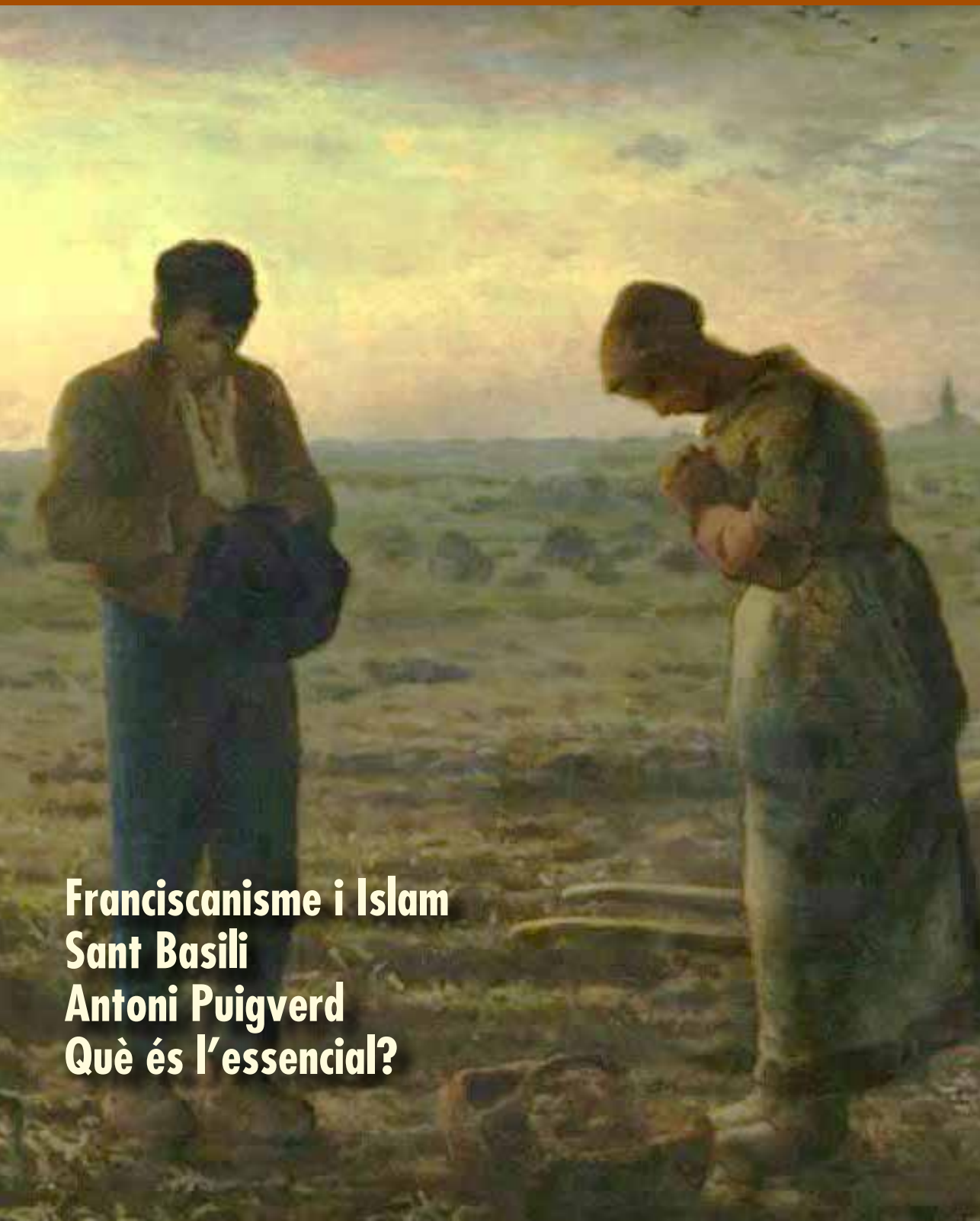

CATALUNYA FRANCISCANA

ANY LIII - NÚM. 255 - MAIG-AGOST DE 2017

Franciscanisme i Islam
Sant Basili
Antoni Puigverd
Què és l'essencial?

Foto coberta:
"L'Angelus". Jean-François Millet,
1857-1859.

EDITA:
Caputxins de Catalunya i Balears
www.caputxins.cat

DIRECTOR:
Josep Manuel Vallejo

CONSELL DE REDACCIÓ:
Montse Andreu
Enric Emo
Jesús Romero
Gemma Cervera
Marta Palau
Anna González

REDACCIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Esteve Fornaguera
Avda. Diagonal, 450
08006 Barcelona
Telèfon 934 161 812
conselldeiaics@caputxins.cat

PREUS DE SUBSCRIPCIÓ:
Normal: 20 €
De suport: 30 € per amunt

Dipòsit legal: B. 8297-59

ÍNDEX

EDITORIAL

ESPERIT SANT
Josep Manuel Vallejo 45

ESPAI FRANCISCÀ

Testimonis
FRANCISCANISMO EN TIERRAS DEL ISLAM
Maria del Pilar Serrano 46

Articles

INTIMITAT DIVINA
Llorenç Sagalés 51

CAL MÉS QUE UN CANVI CLIMÀTIC
Jacint Duran 53

QUÈ ÉS L'ESSENCIAL?
Josep Manuel Vallejo 54

**L'ENCONTRE DE FRANCESC D'ASSÍS
I DE GIACOMINA DEI SETTESOLI**
Frederic Raurell 56

L'AMOR VERITABLE
Kajetan Esser 62

**ENVOLTATS D'UN NÚVOL
TAN GRAN DE TESTIMONIS**
SANT BASILI
Miriam Tarruell i Núria Núñez 67

ESPAI CENTRAL: RECERCA 68
**DEU NOTES D'ÒPTICA CRISTIANA
SOBRE LA CULTURA DEL NOSTRE TEMPS**
Antoni Puigverd
ESPAI ARTÍSTIC
**PREGÀRIA DE RECONCILIACIÓ
DE JANUSZ KORCZAK** 80

LLIBRES
**EL JARDÍ DE L'EDIFICI HISTÒRIC
DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA**
Valentí Serra de Manresa 82
**OFICIS DE CONVENT.
EL DIA A DIA DELS FRARES NO CLERGUES**
Hug Llàcer 83

**NÚCLEOS DEL CARISMA
DE SAN FRANCISCO DE ASÍS**
Fernando Uribe Escobar 84

EL CANTO DEL HOMBRE POBRE
Fernando Uribe i Bernardo Molina 84

EDITORIAL

ESPERIT SANT

FRA JOSEP MANUEL

Deia sant Silvà del Mont Athos: "...Esperit Sant, ets dolç a la meva ànima. No se't pot descriure però l'ànima coneix la teva arribada. Tu dones pau a l'esperit i dolcesa al nostre cor..."

Discernir en nosaltres la presència de l'Esperit Sant i deixar-se impulsar per les seves inspiracions, és la tasca principal del cristià adult. Ja no necessitem normatives externes que ens diguin el que hem de fer, perquè el "Mestre interior" ens inspira el que és grat a Déu (Rm 12,2).

Aquest reconeixement de l'Esperit en la nostra vida demana un conreu, una pràctica, un entrenament. El silenci i la solitud són l'àmbit de l'assaboriment de la seva presència. Una vida atenta a les seves mocions interiors és la pràctica ordinària.

Esperit Sant i Sagrada Escriptura, Esperit i relació amb els germans, Esperit i memòria van íntimament relacionats.

L'estiu és un àmbit magnífic per cercar el trobament íntim amb l'Esperit del Senyor.

FRANCISCANISMO EN TIERRAS DEL ISLAM

MARÍA DEL PILAR SERRANO

La Germana María del Pilar Serrano, Franciscana Missionera de Maria, que viu des de fa quaranta anys a l'Àfrica, a Togo, Níger i Burkina Faso, va compartir el seu testimoni en el marc de les Jornades d'Estudis Franciscans d'enguany.

Sitúo mi experiencia en el África del Oeste, concretamente en la provincia Fmm. de Burkina Faso, Níger, Togo, donde he vivido 40 años.

El Níger es un país de mayoría musulmana, más del 98%, donde se calculan 20.698 católicos de una población de 20.696.000 habitantes, y muchos de ellos de origen togolés, beninés, o burkinés, de países limítrofes. Está considerado uno de los países más pobres del mundo, con una población joven: un 50% tiene menos de 15 años.

La Iglesia Católica que vive en Níger es una Iglesia minoritaria, una comunidad comprometida en la realidad del pueblo nigerino, y también comprometida a responder a la llamada del Padre de encarnar a su Hijo en el corazón del pueblo.

—La Iglesia está presente y comprometida en el diálogo con el Islam, como hemos dicho la religión mayoritaria del país, manteniendo relaciones de fraternidad.

—Está sobre todo al servicio de los más pobres entre los pobres.

—Al servicio de las pequeñas comunidades que nacen y se desarrollan, llamadas a ser testigos de Cristo en diálogo con sus hermanos del Islam.

Desde el origen de la implantación de la Iglesia en Níger, ha tenido la preocupa-

ción de entrar en diálogo con los musulmanes, a todos los niveles. Todos los misioneros que han pasado por el Níger han tenido esta inquietud, han creado lazos de amistad, han sabido transmitirlo a las pequeñas comunidades cristianas. Relaciones hechas de amistad, respeto y servicio. Esta actitud de diálogo nos ha conducido a ser reconocidos y amados como “comunidad de creyentes”. En otros sitios los cristianos son considerados ‘paganos’ o infieles.

En ocasión del 50 aniversario de la Iglesia Nigerina (1998), el cheikh Aboubacar Hachim escribió: “Durante medio siglo las comunidades musulmanas y cristianas de Níger han escrito juntos una de las más hermosas páginas de la Historia en materia de **tolerancia, solidaridad y paz**”.

Y en esta misma ocasión el Papa Juan Pablo II invitaba a la comunidad cristiana a proseguir y profundizar estas relaciones. Les decía: “Por las relaciones de respeto y diálogo fraternal con los fieles del Islam, los cristianos del Níger desean participar en la ‘edificación de la Nación’. Esta ‘casa común’ donde cada uno puede expresar libremente su fe y compartir los dones recibidos de Dios para ‘el mayor bien de todos’.”

El hecho de dialogar continuamente hace que nos conozcamos mejor mutuamente, y ayuda a reconocer por nuestra amistad que tenemos también un mensaje. Es, sin duda, un diálogo de gratuidad aunque siempre abierto a dar razón del espíritu que nos motiva. De alguna manera es nuestra forma de evangelización.

Hacer presente también nuestra forma de oración. En nuestras comunidades, el tiempo de oración, oficio, adoración, tanto personal como comunitaria, es muy respetada por nuestros vecinos y amigos que muchas veces se cuestionan, nos confían sus preocupaciones, los jóvenes para que recemos por sus exámenes, los padres nos cuentan sus problemas...

Este respeto por la oración es recíproco. El tiempo de oración musulmana es muy importante para los fieles del Islam, y con los más próximos llegamos a dialogar. Es importante participar en los acontecimientos que marcan la vida religiosa, el Ramadán, Tabaski¹, así como los acontecimientos familiares, en ocasión de la fiesta de "bautismo" en el octavo día del nacimiento de los niños, los funerales y el tiempo de duelo, las visitas a los enfermos, donde los vecinos y amigos se acompañan recíprocamente.

El diálogo lleva también a colaborar en la vida diaria, en el trabajo, encuentros entre musulmanes y cristianos en los colegios, en la universidad, en nuestro caso con el personal sanitario para conocerse mejor...

Esta Iglesia está al servicio de los más pobres entre los pobres, forma parte de nuestra misión, es un terreno difícil en el que la generosidad no es suficiente, el compromiso individual y de la Iglesia son más que necesarios.

---

1. Es una de las fiestas más importantes del Islam, denominada también "fiesta del sacrificio".

Es el don de sí mismo y de la comunidad que libera de toda forma de exclusión. Yo he trabajado durante 17 años en el hospital, en el pabellón de contagiosos, enfermos de lepra y enfermos marginados de psiquiatría. Hay que trabajar sin contar tiempo ni esfuerzo, está el don personal a fondo perdido, pero colaborando siempre con los responsables sanitarios, pasando siempre el protagonismo de las obras y proyectos, liberando todas las posibilidades de colaboración... Creo que por ahí va un poco nuestra opción de minoridad.

Un ejemplo: Durante un buen periodo de tiempo, la presidenta del Consejo de Administración de Cáritas Níger era una musulmana, una mujer muy comprometida en el trabajo por la mujer y grupos más desfavorecidos. En este Consejo había también personas de otras confesiones religiosas, asistidos siempre por Monseñor Berlier, el primer Obispo del Níger.

Junto al servicio social del hospital, con muy pocos medios, teníamos un equipo

de Cáritas, en el cual, además de las hermanas y la asistente social que era católica, todos los demás eran musulmanes, y juntos con la ayuda de Cáritas podíamos asistir a enfermos y familias, sobre todo a los desplazados, y ayudar a la reinserción social de los enfermos mentales y minusválidos.

Colaborando también en la asistencia religiosa, sobre todo de terminales, momento del encuentro del hombre con la realidad del más allá, a veces rezando juntos, favoreciendo ese espacio sagrado de encuentro con Dios, de ofrenda, de abandono... Tantas experiencias vividas que han marcado mi propia actitud frente a la muerte. Nunca olvidaré muy al principio de mi presencia en Níger, muy joven, que delante de un niño muerto después de haber pasado tres días luchando por salvarlo con nuestros pobres medios, se me saltaron las lágrimas, y la madre del pequeño se me acercó y me dijo: "No llores anashara, tú has hecho lo que has podido, pero el Dueño de la Vida es Alah y Él se lo ha llevado. Ahora no llores y reza conmigo". Y rezamos la Fatiha (la primera Sura del Corán): "En el nombre de Dios, el Clemente, el Misericordioso. Alabado sea Dios, Señor de los mundos, el Clemente, el Misericordioso. Dueño del día del juicio, a Ti imploramos, a Ti pedimos ayuda".

Para mí era la primera vez que la oía. Después me he unido a ella con muchos enfermos.

Como decía, es uno de los países más pobres del globo, que ha sufrido grandes hambrunas, sequías que han asolado a hombres y animales, seguidas casi siempre de grandes epidemias. Soy testigo de dos de esas grandes hambrunas, que creo que también me han marcado profundamente. Una cosa es hablar del hambre en el mundo y verlo de pasada en la televisión, y otra presenciar esas muertes, a veces impotente frente a la falta de agua o la malnutrición, que hicieron estragos entre la población más vulnerable, niños sobre todo, a veces familias o aldeas enteras. Nos parecía escuchar la Palabras del profeta Isaías (Is 41,7): "**Los humildes y los pobres buscan agua... pero no hay nada... Yo Yahvé les responderé, Yo no los abandonaré...**"

Agua, pan, respeto, libertad, paz... aquí también la Iglesia que está en Níger supo dar respuestas, supo ponerse al lado del más pobre, denunciar a veces injusticias y colaborar con todos, y en estas situaciones se es testigo de tantos gestos de **solidaridad entre los pobres**, de ese compartir de lo necesario, de que en medio de la pobreza hay sitio en el corazón para la paz, la confianza en Dios y la alabanza. Creo que los misioneros, en estas situaciones de pobreza, de indigencia, a veces de injusticia y explotación, hacen la experiencia del Dios Fiel, que está al lado del pobre. Aquí también la colaboración entre cristianos y musulmanes fue muy importante; poblados reacios a permitir a los cristianos reunirse en el pueblo cambiaron de actitud y les pidieron de continuar rezando con ellos.

Hoy vemos con inquietud una corriente de radicalización, el Estado Islámico, con sus diferentes nombres. Invaden las fronteras atacando estructu-

ras de la Iglesia, colegios, dispensarios, a veces también mezquitas, medersas, generando violencia y más pobreza en un pueblo que lucha ya con su pobreza endémica.

Nos preguntamos si esta Iglesia minoritaria va a desaparecer o va a permanecer como un pequeño resto. Tenemos que aprender de la Historia. África del Norte, la Iglesia de Egipto, Líbano etc... El Obispo emérito de Niamey, Mg Cartageuy, decía: “¿Nuestras comunidades se preparan a estas corrientes de islamización? ¿Nuestros cristianos van a huir delante del terror y la violencia? ¿Preparamos a estas comunidades a través de la Unidad y la Inculturización a resistir? Mi preocupación, decía, es **construir una Iglesia unida, fraterna, abierta, misionera, inculturada...**”

La situación del mundo de hoy nos interpela: La reemergencia del poder musulmán en la esfera política, económica y religiosa, basándose sobre todo en su fuerza económica, países productores de petróleo, y su fuerza política sobre todo en Oriente Medio y Asia Occidental. El resurgir de grupos radicalizados marcados por la guerra y la violencia, Al Qaeda, Boko Haram, y todos los nombres del Estado Islámico, mezclados con otros conflictos étnicos, tuaregs en el África Occidental, que nada tiene que ver con el Islam, que siembran miedo, muerte, odio y pobreza por todas partes... Y el Níger, Burkina Faso donde vivo actualmente y otros tantos países de África están viviendo esta experiencia de ataques terroristas. Atacan a la Iglesia, sí, pero también a mezquitas, mercados, escuelas, al pueblo en general, sembrando terror. Aquí tanto los musulmanes como los cristianos tenemos miedo. Estas situaciones cierran fronteras, algunos misioneros no pueden volver a su misión...

Nos queda permanecer en este diálogo por la amistad, la cercanía, el respeto, la solidaridad, en lo cotidiano de nuestra vida, lo que hoy llamamos **pastoral de proximidad**, convencidos de que Dios está presente en cada hombre, como Don que hay que acoger, en el respeto de lo que el otro es y en la aceptación de las diferencias, y como leemos en el mensaje de Juan Pablo II a los Pueblos de Asia: “Una de las cosas que parece igualar y unir al mismo tiempo a los cristianos y a los creyentes de otras religiones es el reconocimiento de la necesidad de la oración como expresión de la espiritualidad humana orientada hacia el Absoluto (...) estamos habitados por la esperanza de donde quiera que el espíritu humano se abre a este Dios desconocido, se percibirá el eco del mismo Espíritu, el cual, conociendo los límites y la debilidad de la persona humana, Él mismo ora en nosotros y en nombre nuestro, intercediendo con gemidos inefables” (Rm 8,26).

Los pueblos de África son profundamente religiosos. La religión moviliza la vida de los africanos a todos los niveles. Sabemos que la religión es a menudo manipulada para movilizar a gente para la guerra, pero también creemos que son hoy las religiones mayoritarias en estos países, cristianos y musulmanes, las que tienen que movilizarse para construir la paz. La cohesión social y la reconciliación deben ser hoy las preocupaciones de los creyentes de todas las religiones.

Hoy sabemos que no es necesario salir de nuestro país. Allí donde estamos estamos llamados a vivir en esta pluralidad de culturas y religiones. El diálogo cultural y religioso debe estar en el corazón, en la vida de nuestro día a día. Nos queda, allá donde estemos, intentar ser presencia de la Bondad de Dios, y nosotros también la percibimos y aprendemos en los otros.

Sin sincretismos, también tenemos, y lo creo firmemente, que saber dar razón de la fe que nos anima y motiva, allí donde estamos. (cf. Rnb 16, 6.)

Oración, solidaridad, amistad ofrecida y aceptada es una buena manera de ser cristiano y misionero.

“Nuestras tradiciones religiosas son diversas. Pero la diferencia no es para nosotros motivo de conflicto, de polémica o frío desapego. (...) Sin sincretismos y sin relativismos, hemos rezado los unos con los otros, los unos por los otros”. (Papa Francisco en Asís).

“Dios de Amor, muéstranos nuestro lugar en este mundo como instrumentos de tu cariño por todos los seres de la tierra, porque ninguno de ellos está olvidado ante Ti. Ilumina a los dueños del poder y del dinero para que se guarden del pecado de la indiferencia, amen el bien común, promuevan a los débiles, y cuiden este mundo en el que habitamos. Los pobres y la tierra están clamando: Señor, tómanos a nosotros con tu poder y tu luz, para proteger toda vida, para preparar un futuro mejor, para que venga tu Reino de justicia, de paz, de amor y de hermosura. Alabado seas. Amén”. (Laudato Si’)

INTIMITAT DIVINA

LLORENÇ SAGALÉS

L' experiència de Déu que té Jesús és absolutament singular, única. "Qui m'ha vist a mi, ha vist el Pare", diu Jesús a Jn 14,9. Parla de tal manera de la seva relació amb el Pare, d'una intimitat i compenetració tal, que se'ns entrega com una relació incomparable, inaccessible per a nosaltres. Les criatures cerquem a les palpentos Déu i no sabem com anar cap a Ell. En canvi, Jesús sembla venir sempre del Pare i tornar cap a Ell com si mai no l'hagués deixat. Ell no ve de baix, com els seus germans els homes, que anem a la trobada de revelacions divines, sinó que Ell ve de dalt, del cel, i dóna testimoni del que ha vist i escoltat com un nen petit. I fins a tal punt s'identifica amb el Pare, que Jesús "és" la teofania mateixa; és a dir, que el qui el veu, l'escolta i el toca, veu, escolta i toca Déu. Tots els grans místics intenten purificar-se i ascendir cap a Déu, plens d'enyorament per unir-se a Ell, a l'incomprensible; en canvi Jesús es presenta com la mateixa unitat, una unitat diferent de la que es pot establir entre la criatura i el Creador. "El Pare i jo som una sola cosa", "creieu-me: joestic en el Pare, i el Pare està en mi". Ell, Jesús, no es purifica i ascendeix, sinó que descendeix innocent a la nostra impuresa totalment oblidat de si mateix per entregar-nos Déu; millor dit, per entregar-se tal com s'entén i tal com el que és, com la Paraula viva que el Pare dirigeix al món i la missió del qual consisteix en ser el gra de blat que ha de morir pel món i així donar fruit. La seva unió amb el Pare és tan intensa, que mai no pot veure, escoltar, parlar o fer res per

si mateix, sinó només a partir de Déu. El seu aliment és fer la voluntat del Pare, de tal manera que només diu i fa el que veu dir i fer al Pare. En la seva humilitat, que no reflexiona sobre si mateixa, ni cerca la seva pròpia glòria, Jesús acull sense reserves Déu i l'obeeix. ¿I de qui haurà après Jesús l'obediència a l'amor sinó del

seu Pare? Jesús i el seu Pare no només es volen i s'estimen, sinó que són l'Amor.

Doncs bé, el que és sorprenent d'aquesta unió de Jesús amb el Pare, i aquesta és la clau, és que no se l'han guardat per a ells sinó que ens l'han volgut manifestar per l'Esperit. L'experiència de Déu que viu Jesús, aquesta bogeria inaudita de la seva relació amorosa trinitària, no han resistit la "temptació" de comunicar-la al món i d'introduir-nos en ella: però el que sorprèn a Tomàs, Felip i els apòstols de tots els temps, és que aquesta manifestació, aquesta comunicació, la faci Jesús de manera incomparable a partir de la pròpia humilitat, pobresa i simplicitat. Al que mai no ens acostumem els homes és a que Déu ens entregui el seu misteri de Santedat a través del despullament i buidament del seu cor; no com si Jesús s'hagués d'aniquilar a si

mateix per deixar pas a Déu, com a les grans religions, sinó, donant-se ell mateix a nosaltres com a aliment, com a "carn de Déu" (Ireneu) i introduint-nos així al misteri amorós trinitari. "Jo en ells, Pare, i tu en mi, perquè siguin perfectament u". I és llavors quan només cal veure el Fill per veure també el Pare; jaquell al qui ningú pot veure!, és llavors quan només ens cal escoltar Jesús per escoltar Déu, més encara, per ser seus i estar en Ell. I com si no pogués passar-se sense nosaltres, Déu, l'inaccessible i incompreensible, se'ns fa accessible per mitjà del seu Fill i ens introdueix en el seu si. "Perquè allà on joestic –diu Jesús– esteu també vosaltres". Per això, permetem que Déu ens posseeixi d'una vegada, deixem que Jesús ens entregui la seva experiència de Déu, no ens resistim a l'Esperit d'amor. Així, quan ens vegin, veuran també la Trinitat.

CAL MÉS QUE UN CANVI CLIMÀTIC

FRA JACINT DURAN

Són molts els qui estem preocupats pel futur de la terra, de la natura que veiem amenaçada per l'acció de l'home. I se sent exhortar que hem de saber preservar i cuidar la natura pels nostres fills, per les futures generacions. Però crec que haurien de dir el contrari. Certament que es tracta de cuidar i preservar la natura per a les futures generacions, però sobretot es tracta de cuidar i educar les futures generacions, perquè la relació amb la natura no sigui de domini i explotació sinó de preservació i cura, de fe possible que els nostres fills tinguin una relació d'harmonia i fraternitat entre els homes i amb la natura. Si només preservem la natura sense canviar el cor, segur que serà impossible una relació que no sigui d'explotació.

No n'hi ha prou en canviar les coses i fer noves lleis, cal canviar el cor dels homes. Cal una manera nova de ser i fer. Cal una alternativa a la nostra cultura del tenir i del diner. Perquè la manera com tractem la natura no és més que una concreció de tota una mentalitat, d'una cultura que ho envaeix tot i fa veure com a normals i evidents actituds i fets violents i destructius. Però cal dir amb tota claredat que un tal canvi, si és real i profund, comporta dolor i persecució, lluita i fins la possibilitat de perdre la vida. No es tracta de paraules boniques i frases d'autoajuda. Ens hi va la vida.

Cal una alternativa, cal canviar el cor i cal assumir el sofriment que comporta. Tot depèn del meu cor, tot depèn de si m'obro o no al Regne de Déu que truca a la meua porta. Un món nou, llavors, és possible. Això és el que volen ser les benaurances. Jesús vol fer aquest poble humil i senzill que busqui refugi en el nom del Senyor,

que busqui la bondat i la humilitat. I quan parla d'aquest poble està parlant bàsicament de nosaltres. D'aquests que, com diu sant Pau, "als ulls dels homes són poc instruïts, que el món té per ignorants, febles sense grans mitjans". Som nosaltres els qui Jesús crida a compartir el seu camí, camí dels qui són perseguits per cercar la justícia, perseguits a causa de portar el seu nom. Això cal tenir-ho en compte, aquest és el context de la proposta de Jesús: les benaurances. Només qui assumeix compartir el seu camí, només el qui se sap compartint la vida amb Jesús entendrà què vol dir ser pobre, humil, net de cor, constructor de pau, compassiu.

Cal salvar la natura per a les generacions futures, pels nostres fill. Però sobretot cal canviar el cor dels homes. Cal fer lleis, cal organitzar-nos no sols per salvar la natura, sinó per fer un món més humà. Però cal saber que tot depèn no de fer coses i lleis noves sinó de fer un home nou. Som convocats per a fer un poble humil i senzill, el poble de Jesús, que obri al seu cor a Déu que truca a la nostra porta. Hem d'obrir-nos a Déu, hem d'obrir-nos a l'eternitat, font d'alegria i festa, font de benaurança i felicitat. El nostre cor només reposa aquí.

QUÈ ÉS L'ESSENCIAL?

FRA JOSEP MANUEL VALLEJO

Fa uns mesos el Centre Edith Stein em va convidar a fer unes xerrades-meditació amb el títol: “Les experiències nuclears de l’Evangeli per descobrir l’essencial”. Aclaparat per la complexitat d’aital encapçalament, vaig proposar-me escatir primer què és l’essencial a la vida i, en un segon moment, quins són els nuclis de l’evangeli que ens descobreixen l’essencial. I així va ser, i així va sortir aquest escrit.

Què és l’essencial

L’essencial és invisible als ulls, deia el Petit Príncep. Se sent al fons del cor i es troba en el silenci, assaborint la vida. Les experiències que donen sentit a la vida, tenen un ressò interior.

En aquest sentit, una de les experiències essencials es troba en la fascinació per **la bellesa**. La bellesa del paisatge, d’una obra d’art, d’un gest noble, d’una narració profunda... L’Eric-Emmanuel Schmitt explica que a l’edat de 15 anys, enmig d’una gran depressió volia suïcidar-se. A l’escola els van portar a l’assaig d’una òpera de Mozart. En sentir la soprano va experimentar una fascinació tan extraordinària que el va guarir: “Si hi ha coses tan precioses, tan plenes i tan intenses en el món, jo vull viure!”¹. No podem viure sense bellesa.

Una altra experiència bàsica és **la tendresa**. Una abraçada sincera, una carícia, la delicadesa en el tracte, l’acollida amable... La Cristina Kaufmann deia que “la ternura es el movimiento de lo santo dentro

1. L’ària era de “les Noces de Fígaro” de Mozart. El testimoni complet el podeu trobar a *Ma vie avec Mozart*, Ed. Albin Michel 2005, pp: 7-21.

de nosotros”². I sant Pau quan es refereix a la presència de l’Esperit Sant, parla de suavitat, benignitat, dolcesa (Ga 5,22). No podem viure sense tendresa.

En tercer lloc, **la llibertat**, l’anhel més pregon de tots els humans, que no consisteix en no tenir lligams o no sentir-se obligat a res, sinó que té a veure amb saber-se estimat i donar-se sense reserves. Els sants parlen de la “Santa Indiferència” que fa assolir la llibertat plena.³

Finalment, **la joia** que té relació amb les experiències anteriors però pot coexistir amb experiències doloroses com la pobresa, la melangia o el fracàs⁴..., al bell mig de l’amor diligent.

De totes aquestes experiències essencials que donen sentit a la vida, la font és Déu. Déu-Trinitat és la font i el fonament de la bellesa, de la tendresa, de la llibertat i de la joia. I aquesta font s’ha revelat en Jesucrist.

Les experiències nuclears de l’Evangeli

Es troben en els gestos i paraules de Jesús de Natzaret que ens porten a les experiències essencials que acabem de descriure.

Ve a guarir. Jesús no comença la seva predicació amb sermons sinó que guareix malalts, allibera endimoniats, reintegra

2. CRISTINA KAUFMANN I ROSARIO MARÍN, *El amor tiene nombre*, Ed. Narcea 2004, p.73.

3. Ignasi de Loyola deia: “...Es menester hacernos indiferentes... en tal manera que no queramos de nuestra parte, más salud que enfermedad, riqueza que pobreza, honor que deshonor, vida larga que corta...” *Ejercicios Espirituales*, 23.

4. JOSEP TORNÉ CUBELLS, *De la Joia*, a RECERCA 4, (1994), p. 20.

marginats: "...els cecs hi veuen, els coixos caminen, els sords hi senten..." (Mt 11,20); "...M'ha enviat a portar la Bona Nova als pobres, a proclamar als captius la llibertat, i als cecs el retorn de la llum, a posar en llibertat els oprimits..." (Lc 4,16).

Estima els pecadors. No els margina ni condemna com feien els jueus sinó que els estima perquè pateixen, perquè estan malalts: "...No són els sans els qui necessiten metge sinó els malalts. No he vingut a buscar els justos sinó els pecadors..." Jesús canvia el cor dels pecadors amb sobreabundància d'amor: Zaqueu (Lc 19), Mateu (Mc 2), la dona adúltera (Jn 8)...

Som fills. Jesús ve a fer-nos veure que no som esclaus, ni tan sols jornalers de la seva empresa. Som fills i estem a casa. El seu gran desig és que estiguem bé, que estiguem amb Ell (Mc 3,14). I si ets fill, bo o dolent, el Pare t'estima igual (Mt 5,45), fins i tot estima més els dolents perquè pateixen més (Fill Pròdig, Lc 15).

Li agrada la gratuïtat, estar-se amb els amics, fer sobretaula, passejar distesament, conversar... Per això veiem sovint Jesús entaulat amb tothom, com a signe

de la gratuïtat del Regne: "...Mira, sóc a la porta i truco..., si m'obres, entraré i soparé amb tu i tu amb mi..." (Ap 3,20).

Valora els petits. Aquells que no compten, que són exclosos (leprosos, dones, nens, incultes, soldats, estrangers...) són dignificats i valorats per Jesús, fins i tot s'atreveix a posar com a model de deixeble a l'infant (Mc 10,14), que no sap, que no pot, que no compta, però confia plenament en el seu Pare.

Tot el que fa és NOU. Jesús aboleix la mentalitat antiga de compliment, legalista i porta una mentalitat nova d'amor gratuït, incondicional, una mentalitat xocant: Paga igual al qui ha treballat una hora que al qui n'ha treballat dotze (Mt 20), acull el fill que s'ha patejat l'herència amb un gran banquet (Lc 15), lloa l'amor d'una dona prostituta (Lc 7), relativitza la Llei prioritant el bé de la persona, "el dissabte és per a l'home i no l'home per al dissabte" (Mc 2,27)... Jesús és un home lliure.

"El qui perd la vida, la guanya". Tots aquests aspectes es resumeixen en l'actitud fonamental de Jesús, la seva proexistència: Ésser per als altres. Tota la seva vida és un donar-se als altres, per això és salvífica, "...he vingut perquè tingueu vida i vida a desdir..." (Jn 10,10). En el rentament de peus (Jn 13) i en les seves actituds durant la Passió, Jesús encarna les disposicions que porten a la veritable llibertat, a la veritable joia, a una vida de ressuscitats. La paradoxa cristiana està en que allò que sembla evident no ho és i l'inversemblant és allò més veritable. D'aquí la necessitat de fiar-se..., fins que ho comproves.

L'essencial de la vida és que tingui sentit, que tingui consistència i profunditat. El Cristianisme dóna sentit a la Història que camina vers una Plenitud en la Resurrecció. Aquestes experiències que hem descrit són tasts, ja en aquest temps, d'aquesta plenitud escatològica anhelada.

L'ENCONTRE DE FRANCESC D'ASSÍS I DE GIACOMINA DEI SETTESOLI

FRA FREDERIC RAURELL

Carta de Francesco a Giacomina Dei Settesoli

Es tracta d'una preciosa, per bé que breu, pàgina de teologia franciscana. Ens trobem davant de l'únic document dictat pel Sant en el qual es manifesta, sense interpretacions o filtres posteriors deguts a condicionaments culturals, quina era en realitat la relació de Francesc amb donna Giacomina. Probablement aquesta carta fou escrita, segons testimoni de diferents fonts medievals.¹ Algunes fonts en sintetitzen el contingut. Ara citem el text pres de les *Fonti Francescane*:

“A donna Jacopa, serventa de l'Altíssim, fra Francesc pobrissó de Crist, salut en el Senyor en unió de l'Esperit Sant. Has de saber, caríssima, que Déu, per la seva gràcia, em revelà que el final de la meua vida ja és molt a prop. Per això, si vols trobar-me viu, apressa't a venir a Santa Maria dels Àngels. Si no vens abans, no podràs trobar-me viu. Porta'm una peça de roba fosca amb què pugui embolcallar el cos i els ciris per a la sepultura. També et demano que em portis aquells dolços que tu acostumaves donar-me quan em trobava malalt a Roma.”²

1. Entre aquestes fonts s'han d'esmentar *Legenda antiqua*, *Speculum perfectionis*, *Tractatus de miraculis*, *Actus Beati Francisci et sociorum*, *Floretes*. S'hi pot afegir també el relat de Bartomeu de Pisa, que remunta al s. XIV. Igualment pot ser útil el *Liber exemplorum Fratrum Minorum saeculi XIII*, que cita el testimoni de fra Lleó.

2. Celano escriu simplement: “Pocs dies abans de morir desitja enviar a Roma per a donna

L'anàlisi de l'escrit ofereix aspectes interessants. S'hi poden distingir fàcilment el mitent, el destinatari i la salutació. Des del bell començament, Giacomina o Jacopa apareix com la destinatària de l'escrit. L'apel·latiu “donna”, que precedeix el nom, segons el costum cavalleresc de l'època Medieval, palesa una deferència del Sant envers ella, pertanyent a la noblesa romana. És un senyal de la delicadesa de Francesc envers el món femení, que fa pensar en la manera com ell anomenava les clarisses “signore” més que “sorelle”. És com si volgués subratllar el respecte i l'obsequi del noble cavaller pel que fa a la dama que vol protegir, defensar i servir. Però immediatament després la mateixa senyora, vers la qual Francesc ha mostrat respecte i reverència, es confessa “serventa” de l'Altíssim fent-se ressò de l'evangeli de Lluc, en el qual en el moment de l'anunciació s'autodefineix “serventa del Senyor”.

La carta segueix amb la indicació del mitent, que és Francesc mateix, tot i que la greu malaltia que l'afligia li impedia fer-ho ell amb la pròpia mà.³

Jacopa una carta perquè si volia veure retornar a la pàtria a aquell que tant havia estimat en aquest exili, hi anés depressa...” (3Cel 37). *El Speculum perfectionis* que en referir l'episodi escriu: “Escriuren per tant una carta com havia dit el Sant” (*Fonti Francescane* 1812). Cf. K. ESSER, *Gli scritti di S. Francesco d'Assisi*, Padova 1992, p. 596, reporta el text en llatí.

3. Els *Actus* precisen: “Digué, per tant, sant Francesc: Porta'm el paper i la pluma i escriu

Giacomina es presenta com a “serventa de l’Altíssim”, mentre Francesc es defineix com a “pobrissó de Crist”. Aquestes denominacions (“serventa”-“pobrissó”) indiquen lliurament absolut a Crist, amb qui el Sant d’Assís està en íntima comunió pel sofriment.

En un to discursiu, familiar i confidencial, típic del gènere literari epistolar, Jacopa és anomenada “caríssima”. És un adjectiu que immediatament evoca l’altre superlatiu absolut “Altíssim”, creant així un llenguatge típicament franciscà, profund i simple.

És commovedora la serena lucidesa i la sàvia consciència amb què Francesc anuncia la seva mort imminent. Sembla fer-se ressò de l’estrofa del *Càntic de les creatures*, escrit també pocs dies abans de la seva mort: “Laudato si, mi signore, per sora nostra morte corporale.”

La finalitat de la carta és que Jacopa el visiti mentre encara estigui en vida. La unitat d’intencions de veure’s farà que la joia de Jacopa i la joia de Francesc es manifestin a l’uníson. En resulta l’encontre de dues llibertats que es cerquen.

el que et dictaré.” (CED, IV, p. 63). El *Speculum perfectionis* fa notar: “Varen escriure, doncs, una carta, segons havia dictat el Sant i un frare cercava un company per portar la carta a la noble senyora” (1812).

Francesc demana a Jacopa dues coses per quan hagi mort: una peça de roba obscura per a poder cobrir el cos i els ciris per a la sepultura. En la seva vida sovint havia tractat el cos amb relativa duresa, ell que a voltes anomenava “frate asino” el cos, ara es preocupa de les cures i dels ritus fúnebres del cos. És interessant observar l’atenció que Francesc té pel propi cos, especialment en el moment de màxima fragilitat. A la llum d’aquest episodi es pot aprofundir en l’espiritualitat franciscana tot recuperant el profund significat etimològic del terme “home”: *homo quia ex humu*. El ritu de la inhumació ajuda a recuperar aquest sentit originari del terme.⁴

En la línia d’aquesta valorització del cos humà, Francesc demana una peça de roba senzilla, símbol d’una vida viscuda en la penitència. Les fonts franciscanes fan notar que el color d’aquest tros de roba és cendrós,⁵ quasi significant l’abraçada de mare terra, que maternalment acull en el seu si les despulles del fill predilecte.

La humil peça de roba que Francesc demana a Jacopa forma part del simbolisme que impregna l’escrit: es podria posar en relació amb la mirra que els mags porten a Jesús a la gruta de Betlem. La mirra, de fet, és una substància vegetal que els antics egipcis i mesopotàmics utilitzaven per embalsamar els cadàvers. En el Nou Testament la mirra, a causa del seu gust amarg, és símbol de la passió de Crist, prefigurada en l’ofrena dels mags a l’Infant de Betlem.

Jacopa confecciona una túnica per a la inhumació que, com la mirra, és símbol de la fràgil humanitat. Celano en el seu *Trac-*

4. Cf. F. RAURELL, *Mots sobre l’home*, Barcelona 1984, pp. 25-58.

5. F.M.DELORME, La “*Legenda antiqua S. Francisci*”. *Texte du ms. 1046 (m. 69)*, 11, S. Maria degli Angeli 1983, p. 34. Cf. FF 470.

tatus de miraculis es refereix a un vel per al rostre i a un coixí per al cap.⁶

Jacopa, inspirada per Déu, com diuen algunes fonts, porta dons a Francesc com ho feren els mags anant a Betlem.⁷

Algunes fonts diuen amb plena llibertat que a voltes Francesc deixa momentàniament la duresa del règim de penitència. Francesc uneix la dimensió de la consciència i dels sentits, voluntat i intel·lecte, facultats que s'harmonitzen en una unitat exemplar, lluny de divisions esquizofrèniques. En el *Speculum perfectionis* i en la *Legenda perugina* es parla d'un anònim frare que invita Francesc a encarnar fins a l'últim la paradoxal convivència entre la mort i la joia, entre el que és amarg i el que és dolç. Francesc demana els famosos dolços d'ametlla i de mel, que Jacopa ja li havia preparat quan havia emmalaltit a Roma. Aquests dolços indiquen no només el costum del Sant en condicions precàries de salut, sinó també la familiaritat de Jacopa amb el cos malalt d'aquell a qui en diferents ocasions havia mirat d'alleugerir amb aquells dolços amb ingredients molt digeribles. En Francesc

6. AF X, p. 287: "sindonem pro facie, pulvillum pro capite" (cf. FF 860).

7. FF 1657. En la *Legenda antiqua* i en *Speculum perfectionis* es diu que Jacopa, per inspiració de l'Esperit Sant, com els mags, porta encens. Per als antics egipcis i mesopotàmics, l'encens era la suor dels déus que cau sobre la terra.

el racional no es contraposa al sensible.⁸ Si volguéssim seguir la indicació que dóna el *Liber exemplorum* i els *Fioretti* seríem portats a creure que en el cas dels dolços portats per Jacopa es tracta de *cibus infirmorum*, menjar per malalts.⁹ Però aquests textos semblen no entendre el valor humà del desig de Francesc.

Celano se sent incòmode per la qüestió dels dolços

Sembla que la imatge de Jacopa dei Settesoli hauria d'haver merescut major relleu del que li concedeix Celano, que ni tan sols la cita en les seves primeres biografies. La primera, la més antiga (1229), fou considerada incompleta perquè no posava en relleu la missió eclesial del Sant, mentre que la segona biografia (1246-1247) fou considerada mancant dels aspectes extraordinaris o miraculosos de Francesc en vida i després de mort. És aquest el motiu que mogué Tomasso da Celano a escriure el *Tractatus de miraculis* com a natural complement de les biografies. Fou el general de l'Orde, Giovanni da Parma, que demanà a Celano que portés a terme el *Tractatus de miraculis* vers el 1252, de manera que quedés més clara la missió en l'Església del primer Orde de frares menors i el segon Orde de religioses clarisses.

El Tercer Orde, del qual Jacopa constitueix un bell referent i model, no podia trobar gaire espai en la interpretació de

8. FF 690. Cf. M. BIGARONI, *Speculum perfectionis*, Santa Maria degli Angeli 1983 (cf. FF 1812). Res d'estranya és la petició que Francesc fa a Giacomina dei Settesoli d'assaborir aquells famosos dolços, el gust i el perfum dels quals podien constituir per a ell una manera concreta i tangible de la comunió que el lligava amb la noble romana, que ella li havia manifestat endevinant els desitjos del Sant.

9. FF 237.

Celano amb una visió força eclesiàstica i triomfalista de l'Església que s'aixeca sobre el món.

En el *Tractatus de miraculis* Celano veu Jacopa dei Settesoli com un objecte al qual Francesc dispensa les seves gràcies. En canvi, Sabatier col·loca Francesc en un nivell de paritat amb la dona, que ell desitja veure com amiga que porta serenor i pau.¹⁰

Llegint les pàgines de l'abraçada pietosa de Jacopa que es llança sobre el cadàver de Francesc immediatament després de la seva mort,¹¹ Celano fa notar que Jacopa

és la primera a ser admesa, però que és acompanyada d'amagat prop de les despulles del Sant i el vicari de l'Orde la posa als braços de Francesc: "El vicari l'acompanya prop del cos i posant-la entre els braços del difunt amic, el vicari exclama: 'Sí, abraça ja mort aquell que has estimat en vida'."¹²

L'historiador i místic franciscanista, el luterà danès G. Joergensen narra d'una manera més lliure i més humana l'escena

---

même si elle est rigoureusement authentique, n'avait ici aucune raison d'être, tandis que Celano, qui écrivait à l'intention de Jacqueline, devait au contraire l'insérer. Là elle aurait été un hors d'oeuvre, ici elle était à sa place, puisque le chapitre de Celano est simplement intitulé: De Domina Jacoba de Septem Soliis."

12. AF X 287: "...clanculo ducitur et proiecto inter brachia amici corpore-Haeccine-, ait vicarius, quem dilexisti vivum, teneas et defunctum" (cf. FF 862).

10. P. SABATIER, *Vita di San Francesco d'Assisi*, Milano 1978, p. 312.

11. Aquesta escena manca en el *Speculum perfectionis*, una absència que Sabatier interpreta a la seva manera per veure quins podien ser els motius per haver omès un episodi tan significatiu. Cf. P. SABATIER, *Examen critique des récits concernant la visite de Jacqueline de Settesoli à Saint François*, Paris 1910, p. 316: "La scène du cadavre,

de l'encontre i comiat de Jacopa dei Settesoli. Segons ell, "la noble romana s'inclinà sobre el cos del mestre, i besà cent vegades les llagues de les mans i dels peus del difunt, expressant així tot l'amor de mare que acull de nou en el seu si el cos nafrat del fill, del qual havia estat engendrada ella mateixa a una nova vida espiritual. I immediatament després: 'Juntament amb els frares vetllà durant la nit i, en clarejar el dia, decidí de no abandonar mai més Assís'."¹³

Certament que la finalitat i el to general d'aquestes obres és destacar la celebració de la vida del Sant i la seva glori-ficació en el si de l'Església. Però hom s'adona que els condicionaments culturals i socials del temps influïren palesament en aquests biògrafs que es trobaven amb no poques dificultats per harmonitzar la sàvia llibertat de Francesc amb els costums i les regles imposades per la societat que considerava la dona incapaç de radicals opcions en la vida.

Una visió serena, lliure i humana en la "Legenda Perugina" i en el "Speculum Perfectionis"

L'humanisme franciscà que Sabatier i Joergensen veuen en aquest episodi de la visita de Jacopa dei Settesoli a Fran-

13. G. JOERGENSEN, *San Francesco d'Assisi*, Santa Maria degli Angeli, 1975, p. 346.

cesc d'Assís, moribund en bona part també es troba en la *Legenda antiqua* i en *Speculum perfectionis*.

És opinió general que la *Legenda antiqua*, compilada en el s. XIV, és un recull heterogeni de testimonis antics d'innegable valor. L'obra fou escrita amb la finalitat de recuperar els records que deriven directament dels companys més íntims de Francesc, de manera que es pogués redactar una llegenda que fos antiga respecte la nova de St. Bonaventura.¹⁴ En la seva simplicitat i en la seva forma primitiva els records de la *Legenda antiqua* són tan vius i fascinants que hom té la impressió d'assistir als episodis narrats.

La persona de Jacopa no és una excepció. En la *Legenda antiqua*, a diferència del que es llegeix en el *Tractatus de miraculis*, del que se'n fan ressò Sabatier i Joergensen, Jacopa és descrita abans que tot com una forta personalitat, una dona espiritual i profundament religiosa, mentre que el seu elevat estat social és esmentat només successivament i sense gaire relleu:

"Era una dona espiritual, però viuda i devota de Déu, una de les més nobles i riques senyores de Roma, que pels mèrits i la predicació del benaurat Francesc havia obtingut de Déu tanta gràcia, de semblar quasi una segona Magdalena plena de llàgrimes i devoció per amor de Déu."¹⁵

14. En les biografies de Bonaventura i en la primera i segona biografia de Celano no es fa esment, com hem dit, de l'encontre entre Jacopa dei Settesoli i de Francesc moribund.

15. Cito el bell text en llatí: "Erat enim illa spiritualis mulier, sed vidua et Deo devota, de nobilioribus et ditioribus totius Urbis, quae tantam gratiam consecuta est a Deo meritis et praedicatione B. Francisci ut videretur quasi altera Magdalena plena sempre lacrimis quasi devotione prae amore Dei" (F.M. DELORME, [a cura de], *La Legenda Antiqua S. Francisci Texte du ms.1046 de Perouse*

L'episodi de la visita de Jacopa dei Settesoli al Francesc moribund és un poderós signe del caràcter universal de l'humanisme franciscà: el pobrissó d'Assís estimat i venerat per una dona noble i rica de Roma. No hi ha fronteres per al missatge franciscà, que és verament noble i ric de "ignota ricchezza", com diu Dante.

Joergensen, com hem vist, compara Jacopa i Maria Magdalena també perquè ambdues compleixen l'acte suprem de llur vida: l'abraçada materna del "mestre estimat". En aquest encontre es manifesta l'humanisme franciscà que és cristocèntric: Jacopa entra en comunió mística amb Francesc quan estan impresos en ell els senyals de la passió de Crist, quan és més evident el camí de baixada del Verb etern en la humanitat sofrent de Jesús en l'encarnació. I és precisament aquesta la *kenosis* que Jacopa porta a terme quan es deixa caure en el jaç de Francesc, acomiadant el seu seguici, decidida a restar en contemplació del "mestre estimat", que esdevé per a ella la totalitat, el cosmos, la unitat de sentit de la seva vida. És un acte verament contemplatiu restant admirada, sorpresa, profundament trasbalsada enfront d'un Francesc esdevingut imatge de Jesús en la creu.

101, Paris 1926, p. 59 [cf. FF 1657]).

Jacopa en aquest captivament de mística admiració és transformada per la fe en l'objecte mateix de la seva contemplació i frueix del gran do de rebre en l'abraçada del Francesc moribund l'abraçada del Déu amor.

Clara experimenta la joia de viure el privilegi de la pobresa, Jacopa té el privilegi de la pietat. Una característica típicament franciscana és la de plorar per l'abundància d'amor o perquè l'amor no és estimat. A aquest propòsit es pot recordar el gran poeta franciscà Jacopone da Todi citat per l'historiador protestant en la seva obra sobre els orígens de l'art renaixemental a Itàlia.¹⁶

M'agrada aquí repetir les paraules en italià de la versió de Thode:

"Si dice e si crede che il beato Jacopone sia morto d'amore per Christo e che il suo cuore, sotto l'eccesso di questo amore, si sia spezzato. Molti anni prima della sua morte gli era stato domandato perchè piangesse tanto, ed egli aveva risposto perchè l'amore non era amato."

Jacopa contemplant la imatge del cos de Crist en Francesc sofrent i moribund actua la dignitat de l'home i de la dona, que no es redueix només a la dignitat únicament de l'ànima, sinó que implica l'ànima i el cos humà, tota la persona humana i té el seu fonament en la unitat exemplar que és el Fill de Déu, Jesucrist: el cos de la persona humana és imatge del cos de Crist, l'esperit de la persona humana és semblant a l'esperit de Crist.

Jacopa no ens ha deixat, a diferència de Clara i de Francesc, escrits que donin testimoni de la seva espiritualitat, però la seva imatge espiritual i humana constitueix una llengua total, en la qual el crit, les llàgrimes i el silenci penetren en una sintaxi nova.

16. H. THODE, *Francesco d'Assisi alle origini dell'arte del Rinascimento in Italia*, Roma 1993, pp. 343-346.

L'AMOR VERITABLE

KAJETAN ESSER

Admonició 24

Benaurat el servent que estima el seu germà tant quan està malalt i no li pot correspondre, com quan està sa i li ho pot recompensar.

Admonició 25

Benaurat el servent que estima i respecta el seu germà tant quan és lluny d'ell, com quan és amb ell; i que, al seu darrere, no en diu res que amb caritat no pogués dir al seu davant.

L'Admonició 23 tractava de "la humilitat", del "ser menors", que constitueix un dels elements essencials de la vida franciscana, individual o comunitària. Les Admonicions 24 i 25 tracten d'un altre element essencial d'aquesta mateixa vida, el "de l'amor veritable" o, com titulen amb major precisió molts manuscrits, "del veritable amor fratern".

La Regla no butllada diu: "Tots sense excepció s'anomenin frares menors" (1 R 6,3). Certament aquesta norma afecta en primer lloc als religiosos seguidors de sant Francesc. Però, a més, conté el nucli essencial d'allò al que són cridats per la gràcia de Déu tots els homes i dones que segueixen el sant d'Assís. Les paraules citades descriuen quina és la grandesa de la vocació de tots els franciscans en el Regne de Déu i, al mateix temps, la benedicció que aquesta vocació significa per a l'Església; expressen el que hem de ser i viure com a fraternitat franciscana o com a Orde en l'Església; ens exposen de manera fàcilment comprensible en què consisteix la nostra tasca més urgent a l'Església: mantenir viva en ella, com a germans menors de tots, la pobresa i humilitat salvífiques de Crist.

Francesc ja ens ha indicat en altres Admonicions seves com hem de ser els "menors", vivint en pobresa i veritable humilitat. Ara ens parla sobre la fraternitat, de la que també ha parlat amb freqüència en les seves "paraules d'amonestació", i ens exposa com hem de viure l'amor fratern en la vida quotidiana:

"Benaurat el servent que estima el seu germà tant quan està malalt i no li pot correspondre, com quan està sa i li ho pot recompensar" (Adm 24).

"Benaurat el servent que estima i respecta el seu germà tant quan és lluny d'ell, com quan és amb ell; i que, al seu darrere, no en diu res que amb caritat no pogués dir al seu davant" (Adm 25).

I. "Benaurat el servent..."

Aquestes dues Admonicions comencen, com moltes altres, amb la benaurança: *"Benaurat el servent..."*. És un detall que no hem de deixar passar desapercebut, si no volem perdre de vista que tot el que es diu en elles es relaciona amb el Regne de Déu. Perquè és benaurat l'home que compleix, com a servent de Déu, el que Déu vol. "Benaurat aquell servent a qui el seu amo, quan arriba, troba que ho fa així" (Mt 24,46), tal com li ho havia encarregat. Quan l'home no actua conforme al man-

dat de Déu, es precipita en el desordre, en el caos, i llavors no és feliç, sinó infeliç i desgraciat. Pel contrari, quan fa el que el Senyor vol, el que el Senyor espera d'ell, i compleix amb el cor ben disposat els mandats de Déu, està acollint i fent present el regnat de Déu, realitza el Regne de Déu. I els homes que acullen el Regne de Déu i el serveixen com a servents obedients, són *benaurats*.

Com més es reflexiona sobre aquest "*Benaurat el servent...*" tants cops repetit per Francesc, home que va mantenir una relació filial exquisida amb Déu i que va experimentar amb tanta fe la paternitat de Déu, més se sent, i amb raó, la necessitat de preguntar-se quin és el sentit i el perquè d'aquesta expressió. Sens dubte, Francesc la va prendre de l'evangeli, i va comprendre que ella havia de modelar l'actitud de l'home cap a Déu. Si comparem entre si les *Admonicions* que comencen amb aquesta benaurança, immediatament salta a la vista que és servent de Déu l'home que obeeix Déu, l'home que està disposat a servir-lo. Com més l'home escolta i obeeix Déu en la seva vida personal i en la seva vida de convivència i relació amb els altres, més és, com a servent de Déu, un home benaurat, un home perfecte i sant, redimit i santificat. L'obediència a Déu és l'ànima de la salvació i santificació de l'home, l'ànima de tota santedat.

Això se'ns farà potser més evident si pensem, com fa aquí Francesc, en el manament primer i principal de la llei de Déu, que és també el més difícil per a l'home enredat i abstret en el seu propi jo, el manament de l'amor mutu: "Us dono un manament nou: que us estimeu els uns als altres tal com jo us he estimat. Així, doncs, estimeu-vos els uns als altres" (Jn 13,34).

Obeint aquest manament, l'home assoleix la perfecció. Així és com arriba a ser un home perfecte, un cristià cabal. En aquesta obediència a l'amor, en aquesta obediència caritativa ("car aquesta és obediència caritativa, perquè satisfà Déu i el proïsme", Adm 3,6), assoleix també la plenitud i perfecció la vida en comú dels cristians, com a fills de l'únic Pare, units en l'amor de Crist.

Tots som germans perquè tots som fills del Pare que està en el cel (cf. Mt 23,9), i la nostra unitat fraterna és el signe del nou poble de Déu, dels servents de Déu en la nova aliança: "Tothom coneixerà que sou deïxebles meus per l'amor que us tindreu entre vosaltres" (Jn 13,35). Així doncs, l'amor mutu, que nosaltres, com a "germans menors" i servents de Déu, hem de fer realitat plenament i sobretot en l'Església, és el principal servei que hem de prestar al Regne de Déu, a la seva realització aquí i ara. Això és justament el que Francesc posa en clar quan exhorta els seus seguidors dient: "*Benaurat el servent...*".

II. L'Amor ha de ser desinteressat

L'amor fraterno, sense el qual no pot existir el Regne de Déu, ha de ser autèntic i ha de viure's en els petits detalls de cada dia. Ha de viure's i manifestar-se amb tota autenticitat en les relacions d'un amb els altres. De l'amor en aquests petits detalls, que molts cops passem per alt, és del que parla Francesc en aquestes dues *Admonicions*:

Benaurat el servent que estima el seu germà tant quan està malalt i no li pot correspondre, com quan està sa i li ho pot recompensar (Adm 24).

El text original llatí és un mica fosc. Ja a l'Edat Mitjana proporcionà molts maldecaps als copistes, que tractaren de llimar-lo i fer-lo comprensible. De totes maneres, el seu sentit és ben evident.

Francesc adverteix que també l'amor fratern pot viure's en propi profit, cercant el benefici d'un mateix. Si aquest fos el cas, estariem abusant de manera egoista de l'amor. Per la seva naturalesa, l'ésser humà pensa davant tot i en totes les coses en el seu propi benefici. Per això, en les accions realitzades per amor al pròxim pot infiltrar-se l'interès egoista. A vegades, qui fa un bé a una altra persona, pensa en com aquesta pot *correspondre-li*. Així succeeix sempre que fem quelcom bo als altres esperant que ens donin les gràcies o ens reconeixin el que els hem fet, volent, per tant, retenir per a nosaltres mateixos part del bé que hem realitzat. Quants cops pensem i diem: ¿Per què he de ser sempre jo el qui comenci? ¿I de mi, qui es preocupa? ¿I això a mi de què m'aprofita? L'actitud reflectida en aquestes preguntes impossibilita estimar tal com Crist ens va dir: "Us dono un manament nou: que us estimeu els uns als altres tal com jo us he estimat. Així, doncs, estimeu-vos els uns als altres" (Jn 13,34). L'amor del seguidor de Crist és un amor que no reté res per a si mateix. L'amor del germà menor, que sempre i en tot ha de viure "sense res propi" (cf. 1R 1,1; 2R 1,1), és un amor desinteressat, que no cerca res per a ell mateix.

I aquest amor és el que explica el nostre pare sant Francesc en l'*Admonició 24*, presentant-lo com exemple el cas del germà malalt o delicat que no està en condicions de poder correspondre al bé que se li ha

fet. En l'atenció al malalt pot desplegar-se la plenitud de l'amor de Crist que se'ns brinda en els sants sacraments amb total desinterès, amb autèntic servei i plena fraternitat. En l'atenció al germà malalt, dèbil o desvalgut el nostre amor pot donar mostres de ser un amor autèntic, prolongació de l'amor de Crist. On existeix aquest amor, allà està Déu! I on està Déu, l'home és benaurat!

Benaurat el servent que estima i respecta el seu germà tant quan és lluny d'ell, com quan és amb ell; i que, al seu darrere, no en diu res que amb caritat no pogués dir al seu davant (Adm 25).

El genuí amor fratern, si és veritablement cristià, és un amor respectuós. El respecte és l'essència, el secret més profund de l'amor cristià. L'amor cristià creix i es recolza en el respecte a Crist, que viu per la gràcia en els nostres germans. L'home té respecte a allò sant, a Déu. Per això, hem de respectar tot el que es relaciona amb Déu. Per desgràcia, això s'oblida amb freqüència. Aquesta és la raó per la qual el nostre amor mutu ha de ser sempre respectuós: ha de basar-se sobre el respecte a Déu i no ser quelcom merament extern. I aquest amor respectuós s'ha de practicar i cultivar no només quan el germà està present, sinó també en la seva absència, cosa que és generalment molt més difícil.

I és que, com ens deixa entreveure aquí Francesc, quan no està present el germà es vulnera molts cops aquest amor respectuós amb dures murmuracions o amb rigorosos judicis i condemnes; els cristians, les comunitats franciscanes, no som una excepció en aquest mode d'actuar. Potser per això ens adverteix aquí Francesc expressament sobre aquest punt! En tot cas, i no obstant la seva sobrietat d'expressió, aquesta paraula d'amonestació és una meravellosa indi-

cació del camí que condueix a un amor fratern autèntic, fet vida i realitat: “Que us estimeu els uns als altres tal com jo us he estimat” (Jn 13,34). I aquest manament té vigència de manera especial quan parlem dels altres, sobretot en la seva absència. Així és com s’abat i remou un dels principals obstacles per estimar Crist en els nostres germans. Així pot desplegar-se en les nostres comunitats, amb llibertat i sense obstacles, l’amor de Crist que habita en nosaltres. Un amor conreat i desenvolupat d’aquesta manera, actualitza enmig nostre, de manera real i eficaç, un fragment del Regne de Déu. I aquest existeix només quan hi ha una actitud correcta d’uns homes amb altres. Més encara: el Regne de Déu existeix precisament on es dona aquesta actitud en les trobades i relacions de cada dia, i en les que molts cops no ens adonem que són lloc d’actualització i presència del Regne de Déu.

III. Conseqüències pràctiques

Estem cridats a coses sublimes: a la comunió de vida en el Regne de Déu. I, per assolir-la, Déu mateix ens ha proveït amb la gràcia santificant: “Déu, donant-nos l’Esperit Sant, ha vessat el seu amor en els nostres cors” (Rom 5,5). L’Esperit Sant vol construir i consolidar a través de nosaltres el regne de l’amor, el nou Regne de Déu. I, per això, és imprescindible la nostra col·laboració.

1. Tot depèn, per tant, de que, en una actitud de disponibilitat i de servei desinteressats i amb amor respectuós, siguem instruments dòcils i adequats de l’Esperit de Déu. A això al·ludeix amb energia Francesc en aquestes dues *Admonicions*. En ambdues resplendeix la força alliberadora i salvífica de l’obediència a Déu. Aquesta obediència treu en el servent de Déu els impediments que impossibiliten o dificulten la lliure acció de l’Esperit de

Déu en nosaltres i a través de nosaltres. El servent de Déu, que “no vol retenir res per a si mateix” (cf. CtaO 29), és un instrument adequat, dòcil i sempre disponible en les mans amoroses de l'Esperit Sant, que vol animar-ho tot. En la renúncia a tot el que és propi, es converteix en pur instrument a través del qual l'amor de Déu pot lliurar-se plenament als homes. Com més actuem així, més benaurats som com a servents de Déu!

2. “En una actitud de disponibilitat i de servei desinteressats”. És el primer que aquí se'ns exigeix. Aquesta actitud ajuda a assolir la perfecció d'un amor que no passa factura, que està lliure de qualsevol expectativa de remuneració o de reconeixement, que no té cap afany de lloança ni de recompensa. Francesc ens proposa, com a criteri per a conèixer si el nostre amor és veritablement així, el fet de comportar-nos amb els dèbils i necessitats, amb els pobres i malalts, que no poden recompensar-nos, de la mateixa manera que ens comportem amb els sans, els forts, els influents, que poden mostrar-nos el seu agraïment pel que els hem fet. I el nostre amor als primers ha de manifestar-se amb disponibilitat i servei desinteressats, com l'amor del “menor”, del més petit, que mai no vol ser “major”, superior, ni tan sols en la forma més subtil. L'amor a les persones que pateixen qualsevol tipus de desvaliment pot semblar un amor “altiu”, un “rebaijar-se condescendent” i ser, per tant, feridor per a les persones a les que se'ls ha fet el favor. Però si es conserva la “minoritat” i el “ser menor” en l'amor, aquest pot desplegar-se lliurement i autènticament. Per això, la disponibilitat i el servei desinteressats del “menor” són els que determinen, en última instància, l'autenticitat de l'amor i, per tant, manifesten si es tracta d'un amor servicial i desinteressat a Crist, en definitiva, si és un autèntic amor cristià. I aquí sorgeix naturalment la pregunta decisiva

si tot això es té suficientment en compte. Pot preguntar-se, amb raó, per què l'anomenada caritat cristiana, que es practica amb freqüència en l'actualitat amb molt de soroll, és en el fons tan poc eficaç. ¿No tenen en aquest punt els seguidors de sant Francesc, els “menors”, una tasca vàlida en tot moment i en qualsevol lloc? ¿No la tenen precisament aquí i ara?

3. “Amb amor respectuós”: tal com es mereix Crist, que surt al nostre encontre en tot home, sobretot en el “menor”, en el petit, amb el qual hem de comportar-nos com a germans. En els més petits ens trobem amb el Senyor, i Ell vol que li manifestem i demostrem l'autenticitat de l'amor amb el que l'estimem a Ell en l'amor als “menors”, als petits (cf. Mt 25,40.45). Francesc ens indica aquí molt clarament que aquest amor respectuós hem de conrear-lo sobretot en el nostre parlar sobre els altres. I precisament en l'absència dels altres és quan demostrem els cristians que estimem de veritat el proïsme. La manera com parlem del proïsme revela l'amor i el respecte que de veritat el professem. Sense cap dubte, si conreéssim en tot el nostre parlar i sempre que parlem dels altres un amor respectuós, es mostraria també com l'Esperit Sant pot edificar el seu regne d'amor en nosaltres i a través nostre.

Tot i que les *Admonicions 24 i 25* semblen parlar només de petites coses de la nostra convivència de cada dia, ens mostren a la seva manera un camí directe per a viure el Regne de Déu. Precisament aquestes petites coses, de les que parla aquí sant Francesc, no s'han de donar per suposades a la vida i convivència humanes. Al contrari, mereixen una atenció especial. El rostre de les nostres comunitats canviaria si les portéssim a la pràctica amb serietat. Llavors es faria visible i palpable aquí i ara quelcom de la benaurança dels servents de Déu; en ells l'Esperit de l'amor pot actuar sense impediments.

Envoltats d'un núvol tan gran de testimonis

SANT BASILI

MÍRIAM TARRUELL I NÚRIA NÚÑEZ

1. Context històric

Aproximar-se a la figura de Sant Basili requereix dibuixar la situació històrica i cultural de la seva època. Fer-ho, ajuda a endinsar-se en el seu pensament però sobretot està al servei de deixar-se captivar per la seva pròpia persona.

Primer de tot farem una aproximació històrica al segle IV, per després copsar el personatge, i acabarem amb la part doctrinal i les obres. Per endinsar-nos en la part històrica ens centrarem en tres grans eixos, que són els que marcaran la vida de Basili. No pretenem conèixer tot el segle IV sinó tan sols aquells elements que puguin ajudar-nos a comprendre millor la figura de Basili.

El primer gran eix és el naixement i la consolidació de l'Imperi Cristià, el segon la situació i l'estructura social i finalment els inicis del monaquisme. L'inici del que anomenem l'Imperi Cristià s'esdevé amb la figura de Constantí. Constantí neix l'any 280 i s'adhereix al cristianisme vers l'any 312. L'any 313 es promulga l'Edicte de Milà. En aquest edicte es pretén la unificació de l'Imperi, la pau de l'Església i, alhora, assenyala la fi de les persecucions. Els perills exteriors de l'Església potser no l'afectaven tant com les disgregacions i divisions provocades pels cismes i les heretgies; i s'estableix un nou mode de relacions entre l'Església i l'Estat. L'Església quedarà integrada en un Estat que es considera cristià. L'any 324, després de la batalla d'Adrianòpolis, Constantí queda com a únic amo de tot l'Imperi i és la data que considerem pròpiament com el naixement de l'Imperi

Cristià. Per a aquest emperador, la unitat religiosa de l'Imperi constituïa un tema essencial per a la pau social. I, per tant, no li era indiferent que la religió que ell protegia estigués amenaçada per conflictes i divisions, per la qual cosa intentarà lluitar per aconseguir la pau de l'Església. L'Església, d'alguna manera, dona estabilitat i cohesió social, i això a l'Estat li interessa. Per a combatre aquests elements més interiors de l'Església, les heretgies i els cismes que van apareixent, Constantí, l'any 325, convoca el Concili de Nicea. El propòsit que tenia aquest Concili era aconseguir la pau i la unitat de l'Església.

Altres elements importants d'aquest període són els cismes i les heretgies. Farem una petita pinzellada perquè per comprendre la doctrina de Basili, hem d'entendre què és el que ell volia rebatre. La controvèrsia latent que hi ha al Concili de Nicea, i a la qual voldrà fer front Basili, és la controvèrsia arriana. Arri, prevere alexandrí, era subordinacionista en el sentit més rígid, és a dir, no afirmava només que el Fill depenia del Pare, que li era subordinat, sinó que li negava la naturalesa i els atributs divins, sobretot l'eternitat i ser "*ex Deo*" (des de Déu). Des d'aquí, el Logos (el Fill de Déu) havia estat creat del no-res pel Pare, però com a instrument de la creació dels altres éssers. Al Concili de Nicea l'arrianisme va ser refusat, però no va ser vençut. Va seguir havent-hi emperadors pro-arrians que donarien suport a aquestes doctrines.

Les controvèrsies doctrinals i les disciplinars s'anaven succeint. I tot i no crear

sempre escissions radicals, sí que mostraven, clarament, divergències teològiques entre els diferents pensaments. De tota manera, és veritat que les esglésies i els seus bisbes no es cansaven d'intentar buscar constantment la unitat de la fe. I Basili, com veurem, era un d'ells. La seva activitat reconciliadora és una mostra d'aquest intent de buscar aquesta unitat.

Una de les altres tesis a les que va haver de fer front Basili és la d'Eunomi, que va ser el principal exponent de l'arrianisme radical, els anomeus. Arri havia estat el creador de l'arrianisme, i Eunomi radicalitzant aquestes idees arrianes va accentuar les diferències de grau entre el Pare, el Fill i l'Esperit. Eunomi farà tota una argumentació per negar la divinitat del Fill i de l'Esperit Sant. També el Verb, el Fill, segons ell, no pot ser veritable Fill de Déu perquè és engendrat (que entén com a 'creat') i, per tant, simple criatura. Es torna a repetir el fet de considerar el Fill com a una criatura excoent-ne la divinitat.

Una tercera heretgia a la que haurà de fer front és l'heretgia pneumatòmaca (macedonianisme) que posava molt d'èmfasi en la negació de la divinitat de l'Es-

perit Sant, en forma subordinacionista. Els arrians posaven més èmfasi en el Fill; en canvi, els pneumatòmacs posaven més èmfasi en l'Esperit Sant. Per a ells l'Esperit Sant era una simple criatura no molt diferent dels àngels. L'Esperit Sant és entès com un diaca, com un servidor, com algú que ajuda, però que no té entitat divina. Aquest és el context doctrinal de l'època de Basili, per després entendre les doctrines que ell defensarà.

Teodosi va ser proclamat emperador cap a finals del segle IV i establirà el catolicisme com a religió d'Estat. Aquell mateix any es farà l'Edicte de Tessalònica en què obligaven els seus súbdits a seguir la fe catòlica. L'any 381 ell mateix convocarà el Concili de Constantinoble, en el qual s'afegirà al símbol nicè una professió de fe explícita de la divinitat de l'Esperit Sant. Les doctrines de Basili van ajudar a formular de manera molt significativa la divinitat de la tercera persona de la Trinitat. Allò pel qual va lluitar Basili durant tota la seva vida, va arribar a la plenitud després de la seva mort.

El segon eix que abordarem està al servei d'entendre la inquietud social latent

en Basili durant tota la seva vida: el paper de l'estructura social de la seva època. A finals del segle III i principis del segle IV, les reformes dels emperadors Dioclecià i Constantí van aconseguir aturar momentàniament la crisi de l'Estat i restablir l'ordre imperial. Aquestes reformes eren necessàries perquè era un moment molt convuls. Van esdevenir-se perquè hi havia molta conflictivitat i descomposició social, i era necessària una restauració. Els propietaris i els terratinents tenien por de no poder controlar la mà d'obra. L'Estat imperial va utilitzar molt la força per reforçar la producció i l'explotació i va transformar en hereditària la divisió social del treball. A més a més, va continuar el procés de concentració de terres i l'empobriment de les classes mitjanes, afavorit per les mesures de violència legals adoptades (reforma fiscal...). Això va provocar una gran diferència entre rics i pobres, els rics s'enriquien i els pobres s'empobrien. I la divisió de classes es feia molt evident. Llavors va aparèixer amb més força la conflictivitat social i la descomposició de l'Estat. Aquest període es va caracteritzar per l'empobriment econòmic i per una subjugació jurídica dels pagesos que va comportar que visquessin en l'esclavitud.

Davant d'aquesta situació, Basili actua com a defensor del poble. Li preocupa la qüestió social, la misèria que l'envolta el colpeix i, per això, organitza una veritable ciutat cristiana, composta d'església, monestir, hospici i hospital, on s'acull els viatjants, els malalts i els pobres. Basili s'aixeca contra una situació social que fereix la consciència cristiana. En la predicació mostra la seva sensibilitat social: la igualtat radical dels homes, la dignitat de la condició humana i la legitimitat de la propietat però dins d'uns límits. Hi ha una frase que exemplifica una mica aquesta inquietud o sensibilitat de Basili, que diu que la seva doctrina condemna la passió

de posseir. Ell diu que posseir més d'allò necessari és privar als pobres, és robar. Aquest excés de riqueses suposa privar a algú que pugui gaudir d'aquests béns.

El monaquisme serà el tercer eix que abordarem per copsar millor la figura de Basili. Fins a la pau de l'Església que apareix en el 313 amb l'Edicte de Milà, fer-se cristià suposava el risc de ser màrtir. Fins a aquell moment els cristians eren perseguits fins arribar a la mort (martiri de sang). Per causa de l'edicte, l'Església es vincula amb l'Estat i això té repercussions en la vida dels cristians. Alguns habitants de l'Imperi desitgen fer-se cristians més per oportunitisme que no pas per sentit, i rebutgen les exigències morals del Baptisme. Els ritus del Baptisme i de la Penitència no canvien, però la seva pràctica es veu seriosament modificada. Fer-se cristià no comporta cap risc i molts comencen a relaxar-se. Però també, en aquest context, sorgeixen tots aquells que desitgen portar una vida cristiana més radical, allunyada de les preocupacions del món, i se'n van al desert. I aquest és l'origen del monaquisme (també entès com el martiri blanc). Basili, sensible a aquesta forma de vida, s'endinsarà en el coneixement de diferents regions monàstiques d'Àsia menor, Síria, Palestina, Egipte, fins a Mesopotàmia, per conèixer aquesta vida monàstica i, fins i tot, fundarà amb uns amics i familiars un petit monestir.

2. Itinerari biogràfic i persona

Basili neix vers l'any 330 i creix al si d'una família cristiana benestant on es valora la pràctica de la vida ascètica. Prové d'una família de sants: l'àvia Macrina senyor (que va tenir gran incidència en la seva vertebració humana i cristiana), els seus germans Gregori de Nissa, Naucraci, Pere de Sebaste i la seva germana Macrina la jove. Dit en paraules del germà Gregori en l'Elogi que va fer "*a Basili, sublim per la seva vida i per la seva paraula, grat a Déu des del seu naixement,*

madur en les seves costums des de la joventut, que com Moisès fou educat en tota la saviesa de les disciplines estrangeres, i que va ser alimentat en les sagrades lletres des de la infantesa, creixent i enrobustint-se fins a la perfecció”¹.

No sorprèn que fos temptat aviat per l'ideal monàstic² i que, en la seva estada a Atenes, realitzés amb el seu amic Gregori Nazianzè diversos projectes; amb ell dibuixà un primer esbós d'un pla de vida perfecta. Va fer brillants estudis de retòrica, filosofia, filologia i administració a Cesarea, Constantinoble i Atenes; en aquest últim lloc és on establí gran amistat amb Gregori

1. GREGORIO DE NISA, *Vida de Macrina. Elogio de Basilio*, Madrid: Ciudad Nueva 1995. Pàg. 121.
2. “Havia llegit l'Evangelí i notat que el gran mitjà per assolir la perfecció consisteix en vendre els béns, compartir-los amb els nostres germans indigents i desprendre's per complet de les atencions d'aquesta vida” (St. Basili; *Irénikon*).

Nazianzè. I també va rebre un bon ensenyament bíblic. Així doncs, a grans trets podríem dir que va rebre dels grecs la filosofia, l'estudi, el raonament,... i dels llatins el sentit pràctic i la normativa.

Un cop finalitzats els estudis acadèmics, de retorn a la pàtria, entra en relació amb Eustaci de Sebaste³ (asceta conegut pel rigor amb què practicava les seves austeritats) i aconsella al jove Basili de conèixer els solitaris i grups monàstics d'Egipte, Síria i Mesopotàmia. El viatge esdevé fecund: Basili s'adona de les diferents formes de vida ascètica; dels excessos de diversos monjos que depassen, als seus ulls, la prudència i la saviesa; dels perills de la vida solitària estricta i de la necessitat d'una regla equilibrada i precisa que vertebrí i doni ordre. D'aquestes intuïcions brollaran *el petit i el gran asceticon* així com també les *Regles morals*.

Al 358, després de la mort del seu pare va renunciar a fer carrera. Certament provenia de família aristocràtica (amb possibles) però va vendre els seus béns, va demanar el baptisme i es va retirar a Annesis (una propietat familiar), juntament amb la seva mare i la germana Macrina junior i on també hi havia residit Neucraci i el seu germà menor Gregori (de Nissa) fins que es va casar. Així doncs, quan torna a Capadòcia ja està madur per iniciar els seus assaigs personals de vida perfecta. Home d'una personalitat extraordinària, molt ponderat, marcava als que s'hi aproximaven. I amb la voluntat d'intentar viure aquest ideal del “martiri blanc”, s'estableix a la vora de l'Iris, on inicia els primers tempteigs per codificar les regles que segueix i que vol proposar als altres, i és aquí on va apareixent el talent de Basili

3. Els seguidors d'Eustaci de Sebaste, a diferència dels monjos egipcis, no anaven al desert. Els eustacians vivien en comunitats urbanes, que participaven de la litúrgia local.

com a legislador. En el moviment ascètic que caracteritza la vida de l'Església al S. IV, Basili ocupa un lloc fonamental que aporta a la institució monàstica d'Orient el seu acompliment i cim. Fixa la vida monàstica cenobítica del monacat oriental i treballa per la coordinació dels monjos amb la jerarquia eclesial.

En el punt crucial de la seva primera evolució, els elements fonamentals que conservarà sempre i que l'Església assumirà en el seguiment de la perfecció evangèlica són: la consagració a Déu en la retirada i renúncia al món; la vida en comú; el celibat, la pobresa, l'obediència, la pregària, i el treball. És un home d'acció: un organitzador eclesial, sobri d'estil, de sàvia discreció i d'autoritat extraordinària.

Per a Basili, l'accent de la vida perfecta es posarà en la vida de comunitat concebuda com el marc normal pel desplegament de la vida espiritual, més que un accent per una vida anacorètica (ermitana). Així doncs, en lloc dels exemples heroics de l'Antic Testament (vocació d'Abraham, ascensió d'Elies) tan estimats pels primers solitaris, l'ideal és el quadre de vida dels primers cristians de Jerusalem, la Primitiva Comunitat de Jerusalem (Fets dels Apòstols). Per aquest gran Sant la fi de l'existència

humana no és altra que Déu, el primer i el més perfecte dels béns. Basili no es presenta com un "pare espiritual", en el sentit que li donava el monaquisme copte, ni estava al capdavant d'una comunitat cenobítica en qualitat d'*arxi-mandrita* o *superior* com sant Pacomi. Aquest monjo capadoci es presenta com un conseller que desitja ajudar els '*cristians*' a trobar en la Paraula de Déu les lleis de l'ascetisme. La seva espiritualitat no té res d'extraordinari; sempre està marcada pel segell de la moderació. I per a molts que volen progressar en la vida espiritual, Basili els mostra un camí.

Aquest pare capadoci té una ànima profundament ardent, portada per naturalesa al do complet de si i a les austeritats de l'ascesi, esperit perfectament coherent i tot d'una peça, "*pelegrí de l'Absolut*", monjo dotat d'una admirable força de voluntat. Per això, Déu ha de ser buscat en tot i abans que qualsevol cosa. El veritable bé de l'home és únicament la seva ànima⁴. I des d'aquesta premissa la salut, la bellesa, la joventut, la vida llarga, la riquesa, la glòria, el poder només es poden apreciar amb una prudent moderació, per tal de no desviar-nos de la vida essencial de l'esperit. A la vegada que el dolor i el sofriment –ben acollits– prenen un rol providencial que ens portaran cap a Déu com una escola de virtut. Als vicis que ens amenacen, cal oposar-hi les virtuts, i molt particularment la '*humilitat*' que Basili presenta com el més gran mitjà de salvació per a l'home, el remei dels seus mals. Per a ell, la nostra glòria perfecta és Déu i és en Déu. En ell la vida ascètica és l'exercici del cristià per a acollir la vida de Déu: "*Les penes infanten la glòria i per les fatigues es compren els llaurers*"⁵.

4. Hom. In Psalm.

5. Hom. 13,7

Aquesta és una de les característiques de la manera de fer de Basili: “*En lloc d’axe-car-nos per la nostra pròpia justícia, hem de reconèixer la nostra incapacitat, sabedors que només som justificats per la fe en Crist. Ell, Déu, és qui ens ha conegut primer per la seva bondat, i és en Crist que s’ha abaixat a cercar-me*”⁶. És una ascési penetrada d’amor.

Basili, en la línia més específicament cristiana de la veritable espiritualitat, ha fet recolzar la perfecció de la vida cristiana no en la contemplació o en la visió (θεωρία) immediata de l’Ésser Diví (com pretendria una altra tradició que ve de l’escola alexandrina) sinó en la perfecció de la caritat. I, a tall d’exemple, la caritat perfecta que brolla en la seva espiritualitat va des dels Evangelistes i Apòstols, els Pares apostòlics (Ignasi i Ireneu), els màrtirs,... fins als grans monjos fundadors: Antoni, Pacomi, els pares del desert, Joan Crisòstom, Jeroni... Per a Basili i tota aquesta tradició, el cristià vol prendre els mitjans més favorables per a la perfecció –exigida a tots. L’enfoc es centra en el model del Crist i de l’Església Primitiva de Jerusalem; a diferència de l’espiritualitat filosòfica que surt de Climent d’Alexandria i d’Orígenes. Ser “*sant*” significa lliurar-se en tot moment al veritable Déu per un ardent desig d’amor de complaure’l.

Vers el 364 el bisbe de Cesarea, Eusebi de Cesarea, li va demanar que es deixés ordenar prevere per a treballar per la salut de les ànimes i valdre’s de la seva ciència. Així doncs, la seva experiència monàstica

6. Hom. 20. En la *Regla de Sant Basili* el mal desig s’extirpa amb un desig millor: Reg. Brev 49; tristesa segons Déu: Reg. Brev 50,72 / joia segons Déu: Reg. Brev 51; fer tot a glòria de Déu: Reg. Brev 56ss; cercar agradar als homes: Reg. Brev 59 / a un mateix: Reg. Brev 68; humilitat: Reg. Brev 62 / obediència: Reg. Brev 63ss, 84, 101, 131; jutjar: Reg. Brev 77

durà pocs anys. Ja ordenat sacerdot per Eusebi i vivint al seu costat, Basili comprèn la necessitat de reexaminar tot el problema de l’ascetisme del seu temps (i els seus excessos!) a la llum de la paraula de Déu i actuar en conseqüència. S’aplicà a aquesta reflexió teològica i el resultat en són les seves *Regles morals*⁷; i a continuació les vàries edicions de les seves *Regles monàstiques*. A partir del 365 es trobarà definitivament compromès en els grans afers de l’Església (als que ja havia estat cridat a prendre’n part en diverses circumstàncies). I el 370, Basili succeí a Eusebi com a bisbe de Cesarea on va destacar pel gran sentit de la prudència, de la mesura, de l’harmonia.

En Basili com a bisbe de Cesarea –com a bisbe monjo– sempre s’haurà de tenir present la influència del medi familiar, els petits suggeriments de la doctrina ascètica i mística i d’Orígenes, l’atracció “*crítica*” per a la vida penitent i entusiasta dels solitaris d’Egipte (Antoni), el punt de referència de l’organització de la vida en comú en els monestirs pacomians, la influència ‘*profunda però relativa*’ de la filosofia grega (el platonisme, l’estoïcisme i neoplatonisme), l’horitzó del dogma cristià com a fonament i justificació de l’ascési, i, sobretot, la íntima penetració i amarament de la Bíblia, “*l’Es-cryptura divinament inspirada*”.

Sens dubte, Basili guardarà sempre la nostàlgia de la solitud, i àdhuc a la seu episcopal, no deixarà mai de practicar un rigorós ascetisme. Però la seva dimensió de pastor s’il·lumina progressivament. Segons Gregori de Nissa, Moisès és el model preferent de Basili com a monjo-bisbe, perquè –com ell– va al desert, ha de conduir el

7. Les *Regles morals* no defensen una tesi preconcebuda: són el resultat d’un esforç per trobar les respostes donades per Jesús i els seus apòstols als problemes suscitats per l’efervescència espiritual dels temps i del país de Basili.

poble a la salvació triomfant dels enemics de la fe veritable, i perquè també rebé una gran formació profana i religiosa que posà al servei de la veritat, per a portar pel bon camí a tots els fidels⁸.

8. “[...]Moisès abandonà Egipte i va viure solitari molt temps en un lloc apartat; també Basili abandonà el bullici i els sorolls de la ciutat i va romandre en un lloc apartat entregat a la contemplació de Déu [...]”. I també expressant analogies amb la figura de Joan Baptista: “[...]portant en la ciutat el mateix tipus de vida que en el desert (no li feia cap mal per a la virtut el tracte amb les persones), i així convertia les ciutats en deserts. Ni l’encontre amb la multitud l’apartava d’un estil de vida ordenat i ferm, ni el retirar-se a la soledat el feia desentendre’s d’aquells que se li unien pel seu benefici espiritual... convertint el desert en ciutat, ja que el desert es feia petit a causa de tants que venien a ell[...]”. Op. Cit. GREGORI DE NISA, *Elogio*, nn.47. pàg. 150.

Amb la seva sensibilitat cristiana i social envers el proïsme, funda un immens hospital (que dirigeixen els monjos), tasca activa monacal. Per interpretar-la adequadament, caldrà situar-la en el context del deure que té tot cristià i, des d’aquí, també de tot monjo, de complir tots els manaments de Déu, sense ometre’n cap ja que per a ell –pastor i monjo– tota violació d’un precepte com la cura urgent dels malats i necessitats del seu temps, implicaria automàticament la violació de tots els preceptes.

Quan el 372 haurà de trencar amb Eustaci de Sebaste, per a ell serà una prova dolorosa. Però no dubtarà del seu deure: Eustaci era herètic car refusava proclamar la divinitat de l’Esperit Sant. I Basili es separarà de la seva comunió malgrat les dificultats que en resultaran per a ell. La polèmica es va fer tan violenta que va resultar impossible seguir mantenint

relacions amistoses. Aquest gran pare de l'Església estava plenament immers en la història eclesial del seu temps com a defensor de la fe de Nicea (325). I va ser per la seva ampla activitat de pastor, apòstol de la caritat i cap eclesiàstic que va merèixer ja en vida el sobrenom de "El Gran". D'aquest període de la seva vida és fonamental destacar la tasca que va realitzar contra l'arrianisme (heretgia que va prendre gran força) amb l'ajut d'Atanasi d'Alexandria i el Papa Damas, en temps de l'emperador Valent.

Home de salut fràgil morí als 50 anys, entre el setembre del 378 i el gener de 379. Hi ha qui situa la seva defunció el dia 1 de gener del 379, i de fet és la data que va quedar per a la seva commemoració, tot i que el calendari romà la traslladà al dia 2 de gener. I és significatiu que al cap de poc temps de la seva mort es van redactar tres grans discursos sobre ell:

- a) El discurs d'Eladi, bisbe de Cesarea (successor de Basili) al 380, del que no es conserva cap exemplar
- b) El discurs de Gregori de Nissa el 381, també anomenat "*Elogi de Basili*"⁹
- c) El discurs de Gregori Nazianzè, l'amic infatigable de Basili, escrit el 382. Així com també d'aquest últim conservem un poema anomenat "*Epitafi de Basili el Gran*"¹⁰.

3. Doctrina i obres més significatives

Una lectura atenta de l'obra de Basili mostra un diàleg entre la cultura cristiana i el pensament grec, té el do d'integrar el millor de l'hel·lenisme i posar-ho al servei del cristianisme. La saviesa filosòfica dels Grecs forneix amb abundància d'idees, màximes i expressions tradicionals, però l'esperit que anima aquest discurs està amarat de la meditació dels Evangelis i

de la fe de l'Església. És molt important destacar en ell el valor que dóna a la Sagrada Escripura en la seva vida i en les seves obres i també la seva tasca de legislador amb les seves Regles.

No podem oblidar el servei de Basili a l'Església, el seu treball dogmàtic en la vertebració i defensa de la fe de Nicea, sobretot per la formulació de la divinitat de l'Esperit Sant com a tercera persona de la Trinitat i, per tant, implicat en les controvèrsies amb els arrians i els pneumatòmacs.

Arri i els seus successors són subordinacionistes, és a dir, separen el Pare, el Fill i l'Esperit Sant. Basili intentarà fer una argumentació per a expressar la divinitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant, per a expressar allò que uneix les tres persones de la Trinitat, però alhora posar l'accent en allò que les separa. Per fer-ho, Basili, i aquesta serà la seva contribució més important, utilitzarà dos conceptes grecs: οὐσία (*ousía*) i ὑπόστασις (*hipòstasis*). Οὐσία (*ousía*) significa l'existència o l'essència. És allò que tenen en comú les tres persones divines, és a dir, el fet de ser diví. En llatí és el concepte de "*substantia*". I les *hipòstasis* signifiquen l'existència en una forma particular; són la singularitat, és a dir, allò que té de propi cada persona divina, aquella forma que prenen, la manera de ser de cadascuna, allò que les distingeix, el fet de ser '*Pare*', el fet de ser '*Fill*' i el fet de ser '*Esperit*'. En llatí el concepte és "persona". Basili admet la paternitat del Pare, la filiació del Fill i la santificació de l'Esperit com a propietats particulars de la divinitat. Ell és el primer que va insistir en la distinció que en Déu hi havia una *ousía*, el fet de ser Déu, però amb *tres hipòstasis*, amb tres persones, el Pare, el Fill i l'Esperit. I ho fa per trencar amb aquesta separació que establien i per defensar plenament la divinitat de les tres persones divines.

El punt central de la doctrina trinitària de Basili és en relació a l'Esperit Sant, el

9. GREGORIO DE NISA, *Vida de Macrina. Elogio de Basilio*, Madrid: Ciudad Nueva 1995.

10. PG 38,72. Traducció del P. Nolasco del Molar.

tancialitat' de l'Esperit Sant, ja que encara no s'empraven. I per això va ser acusat per alguns teòlegs rigorosos i intransigents de mostrar-se incert sobre la divinitat de l'Esperit Sant. Però hem de reconèixer que Basili prepara el terreny perquè al Concili de Constantinoble es pugui definir pròpiament que l'Esperit Sant és Déu. Basili defineix que l'Esperit és capaç de divinitzar l'home, que l'Esperit fa que l'home pugui arribar a ser fill en el Fill, és a dir, que pugui participar de la vida divina.

qual quedarà definit en el Tractat *Sobre l'Esperit Sant*¹¹, que es fonamenta en un petit tractat anterior anomenat *Sobre la fe*. El va elaborar per ajudar a definir la sana doctrina i per combatre als pneumatòmacs que afirmaven que l'Esperit era una criatura. Ell afirmarà que l'Esperit no és una criatura sinó que és digne del mateix honor que reben el Pare i el Fill. Basili utilitza la doxologia de "Glòria al Pare, amb el Fill, juntament amb l'Esperit Sant". El Fill i l'Esperit són de la mateixa substància que el Pare, i els correspon el mateix honor, i això se sustenta en l'Escriptura i la Tradició.

El panegíric que Gregori Nazianzè fa de Basili, elogia com el seu amic afirma la divinitat de l'Esperit: "*Ell va reconèixer més que cap altre que l'Esperit és Déu, això és evident, perquè ho va proclamar públicament moltes vegades, sempre que se li ofería l'ocasió, i ho confessava amb vehemència als qui li preguntaven en privat*". Gregori Nazianzè fa una defensa de les afirmacions de Basili encara que des del seu context històric no fa servir els termes teològics de la 'divinitat' i de la 'consubs-

Es oportú de destacar que per a Basili, l'Esperit Sant és diví i és qui reparteix els dons en el món, i que és l'Esperit Sant el qui és capaç de divinitzar l'home. Hi ha un fragment molt bonic que diu: "Ell eleva els cors, condueix de la mà els febles, i porta a la perfecció els proficients. Ell, il·luminant els purificats de tota taca, els converteix en espirituals per la comunió amb si mateix. I com els cossos nítids i transparents, quan un raig hi incideix, resplendeixen i irradien un nou fulgor, així les ànimes que porten l'Esperit, il·lustrades per l'Esperit, esdevenen elles mateixes espirituals i comuniquen la gràcia als altres. [...] D'aquí ve que perseveris en Déu, que t'assemblis a Déu, i allò que és més desitjable: arribis a fer-te déu"¹²

On dibuixa explícitament la doctrina trinitària és en els *Tres llibres contra Eunomi* on vetlla per descriure el que és la vida trinitària, les relacions entre la Trinitat (Pare, Fill i Esperit Sant) i com aquesta fonamenta també les relacions en l'economia de salvació, en la vida en el món. Eunomi era un bisbe herètic, un dels caps més rígids dels arrians, anomenats anomeus. Aquesta és la part més dogmàtica

11. BASILI DE CESAREA, *Sobre l'Esperit Sant*, Barcelona: FTC-FEC 1991.

12. BASILI DE CESAREA, Op. Cit. *Sobre...* pàg. 72.

de l'obra de Basili i la més densa. Va ser escrita sobretot en l'època en què Basili és bisbe, per defensar la fe, el dogma. I per a comprendre la Història de l'Església del seu temps amb els seus relleus, és l'obra més rellevant.

En aquests *Tres llibres contra Eunomi* es destaca que no es pot definir la substància divina com pretenia Eunomi. I el concepte "engendrat" no indica nom de substància sinó de "relació" entre les tres persones trinitàries. Dir Pare, Fill i Esperit Sant són noms relatius entre ells, en tant que relacionals. En canvi, Déu és un nom absolut. Basili és pioner a l'hora d'emprar el concepte de "relació" aplicat a Déu. És el primer que desenvolupa aquesta dimensió relacional, juntament amb els dos pares capadocis (Gregori de Nissa i Gregori Nazianzè). I en Basili aquesta dimensió es manifesta també en l'accent que posa en la vida comunitària. La vida cristiana, la vida comunitària, té com a model la Trinitat, la relació amorosa que tenen entre ells Pare, Fill i Esperit Sant.

4. Les Sagrades Escripures en Basili

Basili està seduït per l'Evangelí i no pot deixar de manifestar-ho en les seves

obres. D'aquí es desprèn que en totes les seves obres fa un gran ús de les Sagrades Escripures. L'ús que fa de la Bíblia té com a teló de fons aquest anhel que la Sagrada Escripura esdevingui el centre de la seva vida. Impulsa el zel radical per l'Evangelí, però ho fa amb una sòlida fonamentació teològica i bíblica. Fa una invitació a esdevenir fidels a l'Evangelí i expressa les principals exigències de la Paraula de Déu per als cristians del seu temps. A la llum de la Sagrada Escripura teixeix tots els seus ensenyaments. Per a ell, la veritat només es guanya progressivament en la mesura que la fe és viscuda en la meditació de l'Escripura. Basili també té una gran habilitat exegetica, i el seu objectiu no és tant agradar els seus oients, com moure les seves consciències. Per a ell, la predicació està al servei de desvetllar les consciències. Ell vol apuntar vers el sentit profund de les Escripures. Per exemple, en les "*Regles Morals*"¹³, tot és evangelí en estat pur, un ús molt recurrent de les Sagrades Escripures amb algunes anotacions personals.

Així com en la part dogmàtica Basili emprà la retòrica que havia après a l'Escola d'Atenes, i fins i tot posa paraules teològiques que fins llavors no s'havien fet servir en l'ús de la vida cristiana, per ex. οὐσία (*ousía*) i ὑπόστασις (*hipòstasis*), en aquesta part més bíblica el centre rau en l'entrada directa en els textos des de la contemplació. Ell mateix, a la carta 160, dirà que "ser cristià i ser monjo", als seus ulls és "una mateixa cosa". En conseqüència, entre el fidel seglar i el monjo, com entre la moral cristiana i l'ascesi monàstica, no hi ha separació. Així doncs, l'ascesi monàstica està rigorosament fundada sobre una doctrina espiritual que ha d'il·luminar i guiar tots els seus fills en l'Evangelí.

13. BASILIO DE CESAREA, *Reglas Morales*, Madrid: Ciudad Nueva 1985.

És curiós com ell sempre té present que el monjo és un cristià, no és un ésser d'un altre món o d'un altre planeta, estigui al desert o enmig de la ciutat... El que el diferencia del cristià seglar és la forma que pren la vida cristiana, però l'objectiu últim és el mateix. Tots som cristians pel baptisme i, des d'aquí, tots estem cridats a la divinització. Per tant, el monjo l'únic que fa és intentar viure la vida cristiana d'una determinada manera. I el model és el mateix, el Crist i la Primitiva Comunitat de Jerusalem. I des d'aquí és com s'han de llegir les *Regles Morals* de Basili el Gran que són un compendi de 1500 versets dels evangelis, comentats. Com a exemple, la número 80: "*¿Com vol la Paraula divina que siguin els cristians? Com deixebles de Crist, que es van configurant només segons allò que veuen en Ell o escolten d'Ell. Com sarments de Crist, arrelats i llevant fruit en Ell, i que produeixen i donen tot allò que és propi i digne d'Ell. Com temples de Déu, sants, purs i plens només d'allò que és digne del servei de Déu. Com neu enmig del món, de manera que no admetin el mal en ells mateixos i que il·luminin amb el coneixement de la veritat als qui els tracten, per tant que arribin a ser tal com convé i superin el que són*". Va parafrasejant versets de l'Evangelí. I va dibuixant un ideal del que seria el perfil de la vida cristiana segons la seva manera d'entendre. Salvant distàncies en el temps, Charles de Foucauld, quan redacta l'anomenat "model únic" fa aquest mateix exercici; amb una selecció de fragments de cites bíbliques dibuixa el perfil del 'ser cristià' per a ell.

A part de les *Regles Morals*, escriu les *Regles Monàstiques*¹⁴, que són les Regles que vertebraven el que seria la vida cristiana,

14. BASILIO DE CESAREA, *Regla de San Basilio*, Cuadernos Monásticos 93 (1990). Trad. Enrique Contreras Osb. (sobre la traducció del Latí de Rufi)

i tenen components més pràctics i components més espirituals.

5. Ús de la retòrica i de la filosofia, al servei de la vida cristiana

Basili és capaç de percebre els aspectes positius que sorgeixen de la literatura grega. La formació clàssica, ell considera que és atractiva per als cristians. Explicita quina hauria de ser l'actitud cristiana enfront de la literatura i del saber gentils. És convenient fer una selecció, saber escollir entre allò bo i allò dolent que ens donen els coneixements pagans. Aquesta actitud oberta que Basili té enfront del pensament grec, va exercir una gran influència en la postura de l'Església davant la tradició clàssica. Ell estava plenament convençut d'una erudició, la del món pagà, que combinava la veritat cristiana amb la cultura tradicional. Diu que aquesta ciència profana Déu ens la volgué anteposar per ensenyar-nos amb ella el trànsit a allò espiritual, com si preparés el terreny per aproximar-nos al Misteri.

En aquest diàleg entre el món hel·lènic, pagà, grec, i la cultura cristiana, hi ha dos grans textos de Basili que ens han quedat. Un està publicat a la Fundació Bernat Metge, i es diu: *Als joves, sobre la utilitat de la literatura grega*¹⁵. Escriu aquest text pensant en els seus nebots. ¿Què és el que hauria de llegir i saber un bon cristià de la cultura hel·lènica? ¿Quins clàssics, quins textos, quins poetes, quins fragments hauria de treballar per ser un bon cristià en diàleg amb el món de la seva època? ¿Quins textos l'ajuden a vertebrar la seva persona?, entenent que un jove està en una etapa de formació molt especial, i a la vegada el pugui portar a aprofundir el

15. BASILI EL GRAN, *Als joves, sobre la utilitat de la literatura grega*, Barcelona: Fundació Bernat Metge 1985.

que seria la veritable ciència, que és la Sagrada Escripura i la Teologia com a tal. I, per tant, entrar encara més en el Misteri. I és des d'aquí que Basili intenta formular-ho amb aquest text i, a la vegada, intenta donar eines per a conèixer les regles de la retòrica, des de la perspectiva de la teologia cristiana.

I aquesta voluntat d'apologètica de Basili, de defensar els ideals ascètics en diàleg amb el món universitari de l'època, la trobem també esbossada en una carta que ens ha quedat, l'*Epístola núm. 2*, que és dirigida a Gregori Nazianzè, el seu amic de l'ànima: "*Fer com les abelles, que prenen el nèctar de les flors i deixen el veri*". Per tant, aprofitar el que és bo per a la vida cristiana. És molt important que ens quedi ben clara aquesta idea. Perquè així com hi ha Pares de l'Església, contemporanis als Capadocis, que es miraven el món grec amb por, suspicàcia..., en Basili això no es dona. En ell hi ha un diàleg permanent amb la realitat i, fins i tot, adopta vocabulari del món grec.

I, finalment, transcrivim un petit text, el poema *Epitafi de Basili el Gran*¹⁶, de Gregori Nazianzè en el que queden esbossats molts dels elements que hem intentat mostrar:

"Em pensava que abans viuria el cos sense l'ànima, que no jo sense tu, Basili, amic, servent del Crist.

Però ho he suportat i resto encara. Per què aquesta tardança?

No m'arrabassaràs per dur-me al cor dels benaurats?

No em deixis pas. Juro per la teva tomba que mai no t'oblidaré, ni que ho volgués: Paraula de Gregori!

Quan la Trinitat prengué l'ànima divina de Basili –que de bon grat abandonà la terra– tota la cort celestial l'esperava joiosa, mentre que els capadocis se'n planyien.

Més encara, el món clamava amb força:

16. PG 38,72. Traducció del P. Nolasc del Molar.

“Ha mort l’herald, ha desaparegut el vincle de la pau excelsa!”

L’univers està vergonyosament agitat per doctrines contràries sobre la Trinitat, i tenen tanta força.

Ai las! El silenci ha tancat els llavis de Basili.

Desvetlla’t, i amb la teva paraula i la celebració del Sacrifici, encalma el temporal. Car només tu mostraves l’acord de la vida amb la paraula i de la paraula amb la vida. Si un és Déu, que regna en les altures, un pontífex digníssim la nostra gent coneix: Tu, Basili, pregoner clamorós de la veritat, llum refulgent dels cristians, esplèndid per la bellesa d’ànima, i glòria insigne del Pont i de la Capadòcia.

Continua, t’ho prego, presentant ofrenes a Déu pel bé del món.

“Aquí m’han posat els cesareencs a mi, Basili, fill de Basili, pontífex, amic de Gregori, que he estimat de tot cor. Que Déu li doni la felicitat, i també de participar al més aviat possible, de la meua vida.”

Quin és el profit de migrar-se restant a la terra, quan un se sent atret per l’amistat del cel?

Feia ben poc que respiraves ací baix, que ja ho havies donat tot a Crist, fent-li ofrena de l’ànima, el cos, la paraula, les mans...

Basili, gran alegria del Crist, empara dels sacerdots i de la veritat, que tant i tant és trossejada ara.

Oh estudis, oh casa compartida de la nostra amistat, oh clara Atenes, oh pactes de vida divina en temps passats!

Sapiguen que Basili s’ha enlairat cap al cel, com desitjava, i Gregori és a la terra amb els llavis tancats.

Oh Basili, il·lustríssim, tan celebrat a la Cesarea! la teua paraula era un tro, la teua vida un llampec.

I si has deixat una seu augusta, així ho ha volgut Crist, per tal de comptar-te ben aviat entre els ciutadans del cel.

Sabies tots els arcans de l’Esperit i tots els de la saviesa terrenal. Eres víctima viva.

Portares per vuit anys les regnes del poble fidel, i encara foren pocs, oh Basili, per als teus fills.

Salut, Basili. Tot i que ens has deixat són per a tu aquests versos fúnebres de Gregori.

Que et siguin plaents aquestes paraules. Ací tens, Basili, un deute d’amistat, un present que jo et faig ben trist.

Jo, Gregori, dedico a les teves cendres, Basili, aquests dotze epigrames”.

Bibliografia:

- ALTANER, B., *Patrologia*, Madrid: Espasa-Calpe 1956. Pp. 258-264.

- BASILI DE CESAREA, *Sobre l’Esperit Sant*, Barcelona: FTC-FEC 1991.

- BASILI EL GRAN, SANT *Als joves, sobre la utilitat de la literatura grega*, Barcelona: Fundació Bernat Metge 1985.

- BASILIO DE CESAREA, *Reglas Morales*, Madrid: Ciudad Nueva 1985.

- BASILIO DE CESAREA, *Regla de San Basilio*, Cuadernos Monásticos 93 (1990) Trad. Enrique Contreras Osb. (sobre la traducció del Llatí de Rufí).

- GREGORIO DE NISA, *Vida de Macrina. Elogio de Basilio*, Madrid: Ciudad Nueva 1995.

- GRIBOMONT, J., *Basilio de Cesarea de Capadocia* en BERARDINO, A DI., *Diccionario Patrístico y de la Antigüedad Cristiana, vol II*, Salamanca: Ediciones Sígueme 1998. Pp. 297-301.

- HAMMAN, A., *Guía breve de los Padres de la Iglesia*, Burgos: Monte Carmelo 2006. Pp. 134-148. (En edicions anteriors s’anomena “*Guía práctica de los Padres de la Iglesia*”).

- QUASTEN, J., *Patrología II. La edad de oro de la literatura patrística griega*, Madrid: BAC 2004. Pp. 224-260.

PREGÀRIA DE RECONCILIACIÓ DE JANUSZ KORCZAK

T'he retrobat, Déu, i me n'alegro com
un infant esgarriat albira de lluny una silueta
familiar i amiga. T'he retrobat, Déu, i aquí em tens
tranquil com un infant que enmig d'un
malson descobreix damunt d'ell el dolç
somriure de sa mare. T'he retrobat, Déu, com un
infant fugitiu que havent conegut la fam i l'hostilitat
dels homes, per fi decanta el seu cap sobre un
pit estimat i escolta un cor que no batega
sinó per a ell.

¿De qui és la culpa si, enlluernat per la festa del món,
m'he allunyat de Tu? ¿De qui és la culpa si, jove esverat,
he estat atret per la gatzara de la seva música
de fira, els oripells de les belleses multicolors,
la gràcia d'un petit mico savi, que fa riure a la gent?

¿De qui és la culpa si he volgut conèixer el gust dels
fruits salvatges? Ah, el plaer d'anar-se'ls a collir
un mateix, la seva dolçor a la llengua, la certesa
que una mica més avall, allà baix, rere els arbres,
encara seran millors! Vet aquí com un s'esgarria
en una selva traïdora.

¿De qui és la culpa si els meus ulls cànids han preferit seguir
els focs follets del carnaval, si les meves orelles només s'han
obert als sorolls excitants del seu seguici? ¿De qui és
la culpa si la meva boca i el meu cor tan sols han conegut
alegries il·lusòries?

I vet aquí que n'hi ha prou amb una llàgrima de pena i ja
no estic tot sol enmig de la gentada.

El meu Déu és a prop meu.

És negra nit: sota la parpella del qui dorm el
món segueix sa boja ronda: dins d'un eixam de
cometes fan ganyotes uns rostres plens d'odi, un fort
vent propaga l'incendi, s'escola la sang, les aigües
tèrboles del riu s'emporten els ofegats; nedo
contracorrent, persegueixo el llamp enmig dels
núvols: quin pes tan rar el de les meves ales!

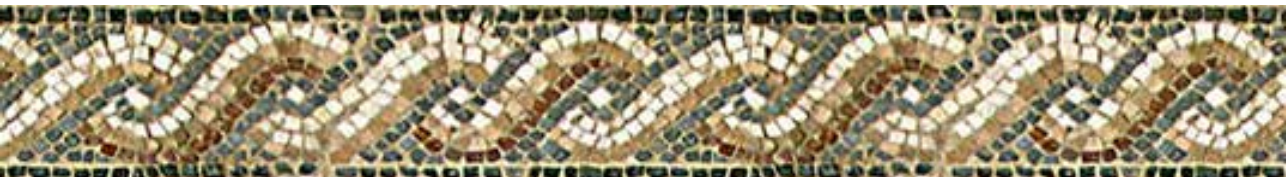
Una bellesa de cabells de foc posa sobre els meus llavis
un bes-mossada; corro a reunir-me amb un amic
—no és sinó un foc follet al mig de la maresma.
Crido: una mà freda em tapa la boca.
Quin so més inquietant: ¿és el pèndul o
la campana del poble?

¿De qui és la culpa si el meu cervell delira com la nit?
Però mira, a penes la meva gola deixa escapar
un gemec, ¿i què se n'ha fet del meu esglai?
El meu Déu és ben a prop meu.

Però si m'esdevingués el pitjor, si perdés de vista
la teva Persona lluminosa, ¿seria culpa meva o
culpa dels teus enganyosos intèrprets?
He hagut de temptejar en la boira tant de temps,
enganyat per les seves crides: “Dret davant vostre,
colgat, dempeus, a la dreta, tremoleu!”, respirant
l'olor fada del seu encens, envoltat de ciris i de
miracles, esclafat sota el pes de tants pecats i
penitències, impressionat per les seves promeses,
encoratjaments i plaques commemoratives;
emmetzinat pel gas tòxic de les seves doctrines,
per tots aquests: “Per mi tota altra cosa no és més que
engany, una falòrnia infame!” Sí, he hagut de
desafiar la caterva dels teus intermediaris, de tots aquests
agents, passants, botxins que em feien repugnant,
em dissimulaven la teva lmatge: he reeixit a trencar
la barrera, a obrir-me un pas franc fins a Tu,
Déu meu.

Amb penes i treballs, lluitant contra tota mena de
temptacions, fent front a les tempestes dels meus sentits
descabdellats i a les paraules de tants falsos profetes,
he acabat per retrobar-te, Déu meu.

Vet aquí per què arribo tan tard i per què, feliç com
un xiquet d'aquest retrobament, no vull anomenar-te
ni Gran, ni Just, ni Bo, sinó senzillament
Déu “meu”.
“Meu” perquè tinc confiança en Tu.

EL JARDÍ DE L'EDIFICI HISTÒRIC DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

FRA VALENTÍ SERRA DE MANRESA

EL JARDÍ DE L'EDIFICI HISTÒRIC DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA. 101 PLANTES PER A UNA PASSEJADA BOTÀNICA I LITERÀRIA.

JOAN VALLÈS XIRAU I MONTSERRAT CAMPS
GASET
EDICIONS DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA,
2017.

Ens és molt plaent de poder donar notícia, des de Catalunya Franciscana, d'aquesta preciosa publicació que ens

abasta una acurada descripció botànica de més de cent plantes conreades en el jardí del ja venerable Edifici Històric de la Universitat de Barcelona. Aquest espai ajardinat inicialment començà com a un indret, exprés, d'experimentació botànica posat al servei dels universitaris en els ja llunyans anys 1863-1878. L'estudi botànic i la present catalogació, que ací ressenyem, ha estat realitzada a cura del Dr. Joan Vallès, catedràtic de Botànica de la Facultat de Farmàcia. Però, a més d'una guia botànica, aquest catàleg també ens suggereix una "passejada literària" conduïda a partir d'uns textos que han estat molt

ben seleccionats per la Dra. Montserrat Camps, hel·lenista i professora de grec a la Facultat de Filologia.

De cadascuna de les plantes catalogades comptem amb unes extraordinàries fotografies de Xènia Fuentes; i, val a dir, que ha estat un gran encert el fet de relacionar el centenar de plantes del jardí "Ferran Soldevila" amb una tria de textos de coneguts autors experts en botànica, verbigràcia l'escrit de Teofrast sobre el freixe,

extret del seu Tractat de les plantes; o, sobretot, els nombrosos textos de poetes i escriptors que hi fan referència en les seves narracions i poesies. Ací, a tall d'exemple volem fer esment, tan sols d'algunes plantes del catàleg com ara de l'acant o carnera (amb un text de les Geòrgiques, de Virgili); de la buguenví-lea (amb un fragment de Jardí vora el mar, de Mercè Rodoreda); del lledoner (amb la poesia titulada A l'ombra del lledoner, de Tomàs Garcés); de la xicranda (amb el poemet Xicrandes fullades, de Josep Carner); del magnolier (amb uns versos manllevats del poema Canigó, de Jacint Verdaguer); de la murtra (amb uns versos d'Horaci); del pi blanc (amb un fragment del poema Lo pi de Formentor, de Miquel Costa i Llobera); de l'alzina surera (amb un tros de la bella narració Pinya de rosa, de regust franciscà, obra de Joaquim Ruyra); de l'om (amb el poema A un olmo seco, d'Antonio Machado), i així fins a completar el recorregut botànic i literari del centenar de plantes seleccionades.

Cal posar en relleu que el conjunt de textos literaris escollits ens articulen una vertebració harmoniosa entre el món científic i humanista i que, tal com s'assenyala en la nota introductòria, en aquest catàleg la ciència, les lletres i les arts s'agermanen i fan del volum una obra molt singular i enriquidora (vegeu les pàgines 11-12). La relació ordenada de totes les referències de les citacions literàries i la bibliografia consultada la trobem a les pàgines 231-237. Una afectuosa felicitació als autors i a tots els que han fet possible aquest catàleg que se serveix, i reivindica, el jardí de l'Edifici Històric de la Universitat de Barcelona, "amb una aproximació polifònica que convida els lectors a compartir i a fer seu aquest espai", amb actituds de serenor i contemplació franciscana.

OFICIS DE CONVENT. EL DIA A DIA DELS FRARES NO CLER- GUES

HUG LLÀCER

ED. MEDITERRÀNIA, COL. A LA CAPUTXINA,
BARCELONA 2017.

Al llarg de la història, els oficis conventuals dels caputxins han estat en mans dels frares llecs, és a dir, germans no clergues que desenvolupen la seva vida als convents i en fraternitat amb els germans clergues. Persones no sempre prou conegudes fora de l'àmbit conventual, però que han tingut un paper fonamental en el desenvolupament de la vida quotidiana dels convents de portes endins.

Hug Llàcer, autor d'aquest llibre, ha investigat el tema i ha recollit testimonis de frares de diversos convents per aprofundir en la història i la memòria d'aquests oficis. I és a través dels ulls dels germans que els han exercit, del seu testimoniatge, les seves vivències i els seus records, que el lector s'endinsarà en la quotidianitat de la vida conventual passada i actual. Oficis com el de porter, almoïner, cuiner, hortolà, fabriquer, refitoler o saurí, que o bé han desaparegut o que, en l'actualitat, sovint recauen en mans de personal de fora. Rememorar-los permet, doncs, recuperar un llegat humà imprescindible en la història de l'orde dels caputxins.

NÚCLEOS DEL CARISMA DE SAN FRANCISCO DE ASÍS.

LA IDENTIDAD FRANCISCANA

FERNANDO URIBE ESCOBAR, OFM

ED. ARANTZAZU,

COL. HERMANO FRANCISCO 65,

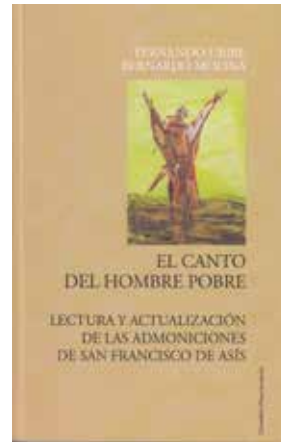
GUIPÚZCOA 2017.

Fra Fernando Uribe ha estat un dels grans estudiosos dels Escrits i de les Biografies de sant Francesc, no sols amb precisió històrica i filològica, sinó abraçant la profunditat de la seva experiència espiritual.

El present volum, que nasqué com a curs per a formadors dels franciscans a Colòmbia, conté una presentació del carisma de sant Francesc a partir dels nuclis espirituals dels seus Escrits, talment una lectura temàtica.

La paternitat de Déu, la prioritat de l'Esperit del Senyor, la desapropiació, la puresa de cor, l'observança del sant Evangeli, el seguiment de Jesucrist, la fraternitat, la minoritat..., són alguns dels nuclis centrals del carisma franciscà que es presenten.

Cada capítol acaba amb "suggeriments per a l'actualització", la qual cosa denota no sols un interès històric pel carisma franciscà, sinó una preocupació hermenèutica i aplicativa de cara als nostres dies.

EL CANTO DEL HOMBRE POBRE. LECTURA Y ACTUALIZACIÓN DE LAS ADMONICIONES DE SAN FRANCISCO DE ASÍS

FERNANDO URIBE Y BERNARDO MOLINA

ESCUELA SUPERIOR DE ESTUDIOS

FRANCISCANOS, MADRID 2017.

Les vint-i-vuit admonicions de sant Francesc d'Assís són dipositàries d'un alt contingut teològic, antropològic i espiritual. Elles són un preciós instrument per conèixer l'ànima del Pobrissó i per precisar millor el panorama del seu pensament. Aquesta és una petita publicació que invita el lector a llegir cada una de les Admonicions ajudat per una petita anàlisi que acaba amb alguns suggeriments per a l'actualització, ja sigui de caràcter personal com també comunitari.

Francesc d'Assís va viure en una contínua lloança i adoració al "Deu viu i veritable". L'experiència cristiana que ell va tenir està caracteritzada per la desapropiació i la pobresa d'esperit, que fou un llarg camí cap a l'alteritat i la santedat. El conjunt de les Admonicions contenen una síntesi dels principals ensenyaments del Pobrissó des del seu significat més profund i ens ofereixen un eficaç i sorprenent instrument a l'estil "d'imperatius espirituals" que obliguen, en "l'Esperit del Senyor", als qui desitgen fer un camí de fraternitat i de minoritat.

«...Tant com és un home davant
Déu, tant és, i no pas més...»

(Sant Francesc d'Assís)